

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1927.

Första kammaren.

Nr 42.

Torsdagen den 9 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Justerades protokollen för den 2 innevarande månad.

Anmälades och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunal-skattelag m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 146 med förslag till lag om ändrad lydelse av 19, 20 och 21 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning, nr 203 med förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 15) om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd m. m., och nr 207, med förslag till lag om ändring i lagen den 16 oktober 1908 (nr 110, sid. 1) angående lindring i främmande trosbekännares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 197 med förslag till lag om ändring i 6, 59 och 83 §§ lagen den 23 oktober 1891 (nr 68, sid. 1) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet och nr 206 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 om skjutsväsendet jämte i förstnämnda ärende väckta motioner;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 238 med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken m. m.; samt

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 248 angående förslag till formulär för deklarationsblanketter m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 337, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 4:o), 8:o), 9:o), 11:o) och 14:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Sedan herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *Pettersson*, herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet *Hellström*, hans excellens herr statsministern *Ekman* samt herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet *Thyrén* förklarar sig vilja vid detta sammanträde besvara, herr statsrådet *Pettersson* herr *Lindhagens* interpellation angående riksdagens skrivelse

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

år 1923 om kolonisation genom emigration, herr statsrådet Hellström herr Lindhagens interpellation angående riksdagens skrivelse år 1925 om rikets kolonisation, hans excellens herr statsministern Ekman herr Lindhagens interpellation angående nedläggningen av mindre arrendejordbruk på fideikommiss m. m. samt herr statsrådet Thyren herr Lindhagens interpellation angående fideikommissfrågans upptagande till behandling m. m., lämnades nu ordet till

Herr statsrådet **Pettersson:** Herr greve och talman, mina herrar! Med första kammarens tillstånd har herr Lindhagen till mig framställt följande spörsmål, nämligen

dels huruvida regeringen ämnade ägna någon uppmärksamhet åt riksdagens skrivelse år 1923 i anledning av herr Lindhagens motion om kolonisation genom emigration,

dels vilka riktlinjer och vilka åtgärder i sådant fall kunde från regeringen emotses »med ledning av egen omtanke, våra förhållanden och talrika utländska föredömen».

Den av interpellanten åsyftade riksdagsskrivelsen torde vara skrivelsen den 30 maj 1923 nr 203, i vilken riksdagen anhållit, det Kungl. Maj:t täcktes låta närmare undersöka, på vad sätt staten lämpligen borde stödja de emigrerande medborgarna och medverka till att minska deras risker för sin framtida utkomst i det främmande landet.

Till grund för denna skrivelse låg en motion av herr Lindhagen, vari yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla

1) att riksdagens framställning år 1912 i emigrationsfrågan, i vad den anginge den av riksdagen begärda men av regeringen från dagordningen avförda omtanken att söka trygga emigranternas ställning i det främmande landet och hindra att de obehörigen exploateras eller ginge under, måtte upptagas till bedömande;

2) att därutöver ett övervägande måtte från regeringens sida äga rum, i vad mån de svenska undersåtar, som i brist på utrymme, framtid eller god vilja inom det egna landet nödgades i kolonialländer söka sig en löftesrikare utkomst, kunde genom svenska statsmaktens medverkan vägledas till lämpliga boningsplatser och beredas utvägar för givande kolonisation därstädes, helst i samlade jordbrukskolonier.

I den omförmälda riksdagsskrivelsen anföres till en början, att det vid bedömande av emigrationsspörsmålet framstode som ett viktigt önskemål, att genom sund utveckling av landets näringar och starkare utveckling av dess tillgångar utkomstmöjligheter måtte beredas även en växande befolkning. så att nödvändigheten att i främmande länder söka sin bärgning icke längre skulle behöva vara trängande för en del av befolkningen. Det kunde emellertid icke för riksdagen synas annat än i viss mån gagneligt, att genom legitim emigration den del av befolkningen, som av en eller annan anledning icke kunde erhålla bärgning i hemlandet, i andra länder sökte sig sådan och där skapade sig framtid. Då emigrationen således i större eller mindre utsträckning komme att fortgå, syntes det viktigt att tillse, att de risker, som utvandringen kunde medföra för de emigrerande, såvitt möjligt minskades. Efter att hava framhållit vissa sådana risker, som enligt riksdagens mening föreläge, har riksdagen anförts, att riksdagen funne det av behovet påkallat, att spörsmålet om hemlandets ansvar för de utvandrande medborgarna upptoges till skyndsam prövning. Därvid ställde sig riksdagen på den principiella ståndpunkten, att det borde åligga hemlandets myndigheter att övervaka utvandringen på sådant sätt, att utvandrarerna erhöles större möjligheter att på förhand bedöma sina utsikter i det främmande landet och skyddades

för vilseledande lockelser samt därigenom såvitt möjligt besparades svårare besvikelser i dessa avseenden.

I sådant syfte borde enligt riksdagens mening vederhäftiga upplysningar inhämtas och ställas till allmänhetens förfogande rörande förhållandena i invandringsländerna. I viss mån syntes särskilda undersökningar vara erforderliga och samarbete böra inledas med vederbörande staters organ. Ett sådant samarbete vore givetvis särskilt betydelsefullt, därest åtgärder i syfte att genomföra större samlade kolonisationsföretag skulle befinnas erforderliga. I detta sammanhang har riksdagen ansett det kunna erinras om att genom samlad kolonisation lämpliga utgångspunkter skapades för uppkomsten av avsättningsområden för landets export. Slutligen har riksdagen anfört, att de ifrågasatta åtgärderna för emigrationens ordnande vore ägnade att stärka de ideella banden mellan emigranterna och hemlandet. Med instämmande i syftet med motionen och under åberopande av vad riksdagen anfört gjorde riksdagen således den hemställan, som nyss nämndes.

Det må framhållas, att denna hemställan uppenbarligen främst tar sikte på det första ledet i motionärens yrkande, varmed avsågs tryggande av emigranternas ställning. Det andra ledet i yrkandet, i vad det rörde statsmakternas medverkan till kolonisation i främmande länder — vilket yrkande torde vara det som avses i den föreliggande interpellationen — beröres icke i den hemställan, som riksdagen gjorde i den avsedda skrivelsen.

Genom beslut den 15 juni 1923 anbefalldes Kungl. Maj:ts socialstyrelsen att verkställa utredning och avgiva förslag i det i riksdagens hemställan angivna hänseendet. Till fullgörande av detta uppdrag hava inom socialstyrelsen utarbetats vissa förslag. Emigrationsfrågans osäkra läge, särskilt med hänsyn till den s. k. kvotlagstiftningen i Amerikas förenta stater har emellertid för styrelsen försvårat ett definitivt ställningstagande i ämnet. Enligt vad från styrelsen meddelats torde dock styrelsen inom en nära framtid komma att avgiva förslag till åtgärder i ämnet. Emellertid har jag från socialstyrelsen erhållit del av resultatet av vissa undersökningar, som socialstyrelsen verkställt i anledning av riksdagsskrivelsen. I och för erhållande av utredning, huruvida och i vad mån hos utvandrarerna kunde anses förefinnas något verkligt behov av upplysning rörande förhållandena i det främmande landet samt av handledning för att finna sig till rätta i detsamma, hade verkställts en statistisk undersökning rörande Svenska Amerikalinjens emigranter till Förenta staterna under ett års tid. Därvid hade visat sig, att ungefär två tredjedelar av emigranterna uppgivit sig resa till personer, med vilka de vore befryndade genom blodsband eller giftermål, och att återstoden — med undantag av allenast 27 personer — kunde referera till personliga bekanta inom Förenta staterna. Ehuru det kunde antagas, att många emigranter som referenser uppgivit avlägset bekanta eller t. o. m. bekantas bekanta, anses utredningen dock hava ådagalagt, att utvandringen till Förenta staterna i övervägande grad vore en emigration av släktingar och bekanta. I detta sammanhang har från socialstyrelsen vidare upplysts, att det funnes anledning antaga, att utvandringen till Kanada i viss utsträckning vore »släktutvandring» liksom den till Förenta staterna. Det finge enligt styrelsen anses sannolikt, att behovet av upplysning och handledning vore mindre framträdande i fråga om sådan släktutvandring. Tillräcklig utredning av spörsmålet hade emellertid ännu icke vunnits. Socialstyrelsen hade dock alltjämt sin uppmärksamhet riktad på frågan. I den mån styrelsen från personer, som ämnade utvandra, mottagit förfrågningar rörande förhållandena i olika invandringsländer, hade styrelsen sökt att tillhandagå med önskade uppgifter och allmänna orienterande upplysningar.

Socialstyrelsen har vidare upplyst, att enligt erhållna uppgifter vid mitten

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

av mars månad 1927 omkring 10,000 ansökningar om invandringstillstånd lägo oavgjorda på de amerikanska konsulaten i Stockholm, Göteborg och Malmö. De numera beskurna möjligheterna hade emellertid icke ännu föranlett någon nämnvärd ökning av utvandringen till andra invandringsländer.

Jag biträder i huvudsak de synpunkter, som lägo till grund för riksdagens hemställan i dess ifrågavarande skrivelse. Så snart socialstyrelsen inkommit med förslag i ämnet, skall jag underkasta detsamma granskning och övervägande. Det bör enellertid beaktas, att frågan nära sammanhänger med andra viktiga problem, främst vår emigrationspolitik och arbetslöshetsfrågan. Såsom förut antytts, lärer det i själva verket vara spørsmålets sammanhang med dessa båda problem, som ligga till grund för interpellationen. Frågan om emigrationspolitiken, i vad densamma har samband med arbetslöshetsfrågan, har redan gjorts till föremål för behandling. Såsom i interpellationen erinrats, tillsattes nämligen den 11 mars 1927 av Kungl. Maj:t en kommitté med uppdrag att undersöka arbetslöshetens karaktär och orsaker och medlen för dess bekämpande. Bland de åtgärder, som härutinnan böra komma under övervägande, är uppenbarligen även ett eventuellt sysselsättande av svenska arbetare vid kolonisationsföretag i främmande länder. I det anförande till statsrådsprotokollet nämnda dag, vari jag motiverade min hemställan om tillsättande av ifrågavarande kommitté, gavs också en antydan härom, i det jag anförde, att socialstyrelsen i sin ämbetsutövning i stor utsträckning haft att från olika synpunkter skärskåda åtskilliga av de problem det här gällde, bland vilka jag nämnde emigrations- och immigrationsfrågorna. Vidare anförde jag, att det borde ankomma på kommittén att genom samarbete med socialstyrelsen söka tillgodogöra sig den erfarenhet och det material, som kunde förefinnas på området.

Vilka åtgärder böra vidtagas för stödande av kolonisationsföretag i främmande länder, torde alltså få bero på de resultat, vartill omförmälda utredningsarbeten kunna komma att leda.

Av motiveringen till interpellationen vill det förefalla, som om interpellanten särskilt åsyftat arbetslöshetsspörsmålet i dess sammanhang med jordfrågan. I anledning härav vill jag erinra, att nämnda kommittés uppdrag icke så är begränsat, att kommittén skulle sakna anledning att upptaga arbetslöshetsspörsmålet även i detta sammanhang. Det kan därför förväntas, att kommittén kommer att beakta frågan om möjligheten att lindra arbetslösheten inom industrien genom överföring av industriarbetare till jordbruket. Vidare vill jag framhålla, att årets riksdag i anledning av förslag från Kungl. Maj:t beviljat statsbidrag till utdikning av skogsmark och nyodlingar m. m. Genom dessa statsbidrag kommer möjlighet att beredas till sysselsättande av arbetslösa i jordbrukets tjänst.

Herr statsrådet **Hellström**: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lindhagen till mig framställt följande spørsmål.

1) Ämnar regeringen ägna någon allvarlig och snar uppmärksamhet åt riksdagens skrivelse år 1925 i anledning av herr Lindhagens motion om rikets kolonisation?

2) Kan det förväntas, att regeringen i sådan händelse ämnar förorda en rationell ordning för utnyttjande av alla lämpliga odlingsmöjligheter samt individuell omsorg om det arbetslösa jordfolket, där det befinner sig, eller måste det anses oundgängligt att slå sig till ro med en mager kolonisation på en slump i anslutning till de större jordägarnas intressen och gottfinnanden?

I den av herr Lindhagen åsyftade riksdagsskrivelsen den 29 april 1925, nr 150, begärdes, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder

åvägbringas inom landet i vidare utsträckning än vad nu är fallet, samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav må föranledas.

Riksdagsskrivelsen behandlades av Kungl. Maj:t den 6 juni 1925. På föredragning av min företrädare i ämbetet beslöts därvid verkställande av utredning, i enlighet med angivna riktlinjer, av frågan om ytterligare åtgärder för främjande av kolonisationen å mark i enskild ägo. Denna utredning har anförts trots åt fem sakkunniga, de s. k. 1925 års kolonisationssakkunniga.

Enligt vad jag av de sakkunniga inhämtat har deras utredning numera fortskridit så långt, att resultatet av densamma torde föreligga under instundande sommar. Det väntade betänkandet kommer att till behandling upptaga kolonisationsfrågan i hela dess vidd. Det torde i stort sett komma att gruppera sig kring spörsmålen om egnahems- och kolonisationsarbetets organisatoriska ledning och handhavande; sättet och formerna för anskaffande och tillgodogörande av jord för bildande av nya jordbruk; förfarandet och villkoren vid utlämnande av lån och bidrag; åtgärder för erforderlig utveckling och förbättring av ofullständiga jordbruk; underlättande av frilösning av vissa arrendejordbruk; upplåtelse i egnahemssyfte från publik jord; allmän upplysnings- och handledningsverksamhet på de olika nu nämnda områdena m. m. De sakkunnigas arbete är inriktat på att söka utfinna praktiska vägar för bedrivande av en ändamålsenlig, vidgad och reformerad verksamhet, där målet är ökat antal bärkraftiga och självständiga mindre jordbruk, huvudsakligen av den typ, att de skänka brukaren med familj utkomst och arbete.

Under det att utredningsarbetet sålunda pågår, läser det icke vara lämpligt, att nu närmare ingå på de särskilda spörsmål, som föreligga till lösning, och än mindre att regeringen därutinnan fattar ståndpunkt. I detta liksom i andra liknande fall torde man få avvakta slutförandet av utredningen. Jag kommer emellertid att ägna förevarande frågor, som med hänsyn till deras vikt för landet av regeringen tillmätas stor betydelse, min särskilda uppmärksamhet. Därest, såsom ställes i utsikt, de sakkunnigas betänkande kommer att avgivas under sommaren 1927, torde möjlighet förefinnas att, såsom jag livligt hoppas, kunna för 1928 års riksdag framlägga förslag i ämnet.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr greve och talman! Herr Lindhagen har erhållit kammarens tillstånd att till mig få rikta följande frågor:

1. Anser regeringen den fortfarande pågående nedläggningen av mindre arrendejordbruk på fideikommiss och andra enskilda gods samt inköp av småbruk för sammanläggning småningom till större enskilda jordbruk böra ur folkförsörjningens och rikets kolonisations synpunkt förekommas, medan tid är?

2. Är regeringen i sådan händelse benägen att omsider upptaga jordkommissionens av regeringen bordlagda förslag i ämnet till definitiv prövning eller vilka åtgärder i övrigt kunna av regeringen förväntas?

Som av den samtidigt avlämnade motiveringen framgår har interpellanten i sin framställning åsyftat två olika fall av »förintelse av färdiga små jordbruk». Det ena av dessa gäller, då på fideikommissegendomar och å övriga större, av enskilda personer ägda jordbruk »torp och andra smärre arrendegårdar» nedläggas. Det andra fallet avser, när enskilda personer »uppköpa småbruk och så småningom nedlägga dessa för att sammanslå dem under ett bruk». Enligt interpellantens mening skulle »en allt större dylik sammanslagning pågå för närvarande, på grund varav ett ingripande i föreliggande riktning snarast möjligt måste anses vara erforderligt».

Frågan om mindre jordbruks upphörande såsom självständiga företag genom deras införlivande med större jordbruk eller nedläggande kan i viss mån

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågor na
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
n. n.

(Forts.)

innehålla olikartade spörsmål. Man kan för *det första* fästa sig vid den företeelse, att en jordägare, som redan från början äger *både* ett visst mindre jordbruk — kanske nu utarrenderat såsom självständig brukningsdel — och andra jordbruk, ämnar låta det mindre jordbruket upphöra. Åtgärder för att hindra sådan utveckling skulle väl närmast avse lagbestämmelser rörande skyldighet för vissa jordägare att uppehålla hävden av innehavda jordbruk och förbud att nedlägga jordbruket. För *det andra* kan man åsyfta det förfarande, att en ägare av större jordbruk inköper mindre jordbruk för att i samband härmed förfara som i förra fallet eller eventuellt blott förvandla det inköpta jordbruket till en osjälvständig del av det hela, t. ex. till en arrendegård. I så fall skulle eventuella åtgärder sannolikt inriktas på förbud för vissa personer att överhuvud taget förvärva sådan jord, som nu utgöres av självständiga jordbruk och som kan antagas kunna sammanläggas med andra jordbruk eller vanhävdas eller nedläggas. För *det tredje* kan man möta det mera speciella fallet av typ nummer två, att styckning av större egendomar i småbruk möjligen kan tänkas resultera däri, att de nytillkommande brukningsdelarna icke bevaras såsom sådana utan därefter ånyo sammanläggas eller förenas med andra jordbruk eller eljest upphöra att vara till såsom självständiga småbruk. I detta fall skulle åtgärderna hava till syfte att skapa sådan upp-lätelseform, att ändamålet med upplåtelsen säkrades och lägenheten i framtiden bevarades såsom självständigt småbruk samt därefter eventuellt ej kunde utan tillstånd säljas. Samtliga tre frågor hava i viss mån uppmärksamats av statsmakterna eller i allt fall varit föremål för deras överbägande.

Den första frågan och därmed även interpellantens spörsmål rörande »nedläggning av mindre arrendejordbruk på fideikommiss och andra enskilda gods» sammanhänger nära med spörsmålet om lagstiftning mot vanhävd. De berördes därför också i den »lag angående uppsikt å vissa jordbruk», som riksdagen endast för några dagar sedan behandlade och antog. Riksdagen avböjde därvid att under denna lag inordna »jordbruksarrenden under fideikommiss» och »vissa andra jordbruksarrenden», de senare sammanfallande med de av interpellanten i detta sammanhang åsyftade. På den punkten torde därför, utöver en hänvisning till detta riksdagens beslut, vara tillräckligt meddela, att regeringen vid prövning av frågan om försäljning av hela eller delar av fideikommissegendomar för beslut om bifall därtill fäster största avseende vid, huruvida de sålunda avyttrade områdena komma att bilda självständiga småegendomar, helst med förutvarande brukare såsom köpare och ägare.

Frågan om förbud för vissa företag att förvärva fast egendom är ordnad för hela landet, i vad angår bolag och föreningar (genom lagen den 18 juni 1925). En lag av samma dag om bulvanförhållande i fråga om fast egendom avser att förebygga kringgående av förstnämnda förbudslag. Genom denna lagstiftning — och medelst dess tillämpning av Kungl. Maj:t — torde bolags och förenings möjligheter att förvärva förut bestående jordbruk i och för nedläggande vara ytterst begränsade. Vad angår frågan om förbud för enskilda personer att i vissa fall förvärva fast egendom, må erinras om jordkommissionens förslag den 15 december 1921 med lag om tillstånd i vissa fall för svenska medborgare att besitta fastighet. Förslaget avsåg att bereda staten allmän kontroll över handeln med jordbruksfastigheter enskilda personer emellan. Sålunda skulle enskild person, som genom köp, byte eller gåva förvärvat jordbruksfastighet (med undantag för avtal mellan vissa närskylda etc.), vara pliktig att inom viss tid bosätta sig på fastigheten ävensom att framdeles under fem år i följd från tillträdesdagen vara bosatt därstädes. Genom motioner vid 1924 års riksdag (I: 88 och II: 169) angående lagstiftning »för beredande av större trygghet att vid övergång av äganderätt till jordbruksfastighet samhällets bästa och den jordbrukande befolkningens intressen måtte tillgodoses», bragtes frågan inför

riksdagen. I utlåtande nr 30 år 1924 avstyrkte andra lagutskottet motionerna. Därvid framhölls bland annat, att faran för kumulation på en hand av ett stort antal jordbruksfastigheter och därmed förenat jordmonopol och övermäktigt inflytande inom orten vore betydligt större vid bolags jordförvärv än vid enskilda. De enskilda spekulanterna vore näppeligen i stånd att förvärva och sammanhålla fastighetskomplex av samma omfattning som bolagen. I allmänhet avsåge de ej heller något sådant. Förr eller senare avyttrade de sålunda sina fastigheter. Den av jordkommissionen föranstaltade utredningen hade ej heller ådagalagt, att, där fråga ej vore om bolag, ett anhopande på en hand av större jordområden numera vore någon vanlig företeelse. Snarare torde få anses såsom visst, att utvecklingen ginge mot upplösandet av redan befintliga större domäner. Utskottet avstyrkte motionerna och riksdagen godkände utskottets ståndpunkt.

I sammanhang med behandlingen av denna interpellation har jag sökt inhämta uppgifter, huruvida interpellantens farhågor för att en dylik sammanslagningstrafik påginge eller hotade att inträffa vore befogade eller icke. Om nämligen de visade sig grundade, stode man därmed otvivelaktigt inför ett symptom, som icke kunde lämnas obeaktat. Staten anslår så betydande medel och nedlägger även i övrigt — och detta enligt min mening med rätta — så mycket arbete för att främja det smärre jordbrukets utbredning, att, därest en av enskilda systematiskt bedriven verksamhet hotade att i avsevärd omfattning motverka detta syfte och därmed ödelägga de statliga ansträngningarna till förmån för ett mera utvecklade småbruk, detta enligt min mening icke kunde undgå att framkalla ett ingripande från det allmännas sida.

Emellertid ha dessa undersökningar bekräftat vad man för övrigt hade anledning antaga, nämligen att interpellantens farhågor i nu berört avseende äro ogrundade. Från olika håll betygas, att det för närvarande hör till mycket sällsynta undantag, att ett samköp av småegendomar för bildandet av större jordbruk äger rum. Från jordbruksdepartementets egnahemsavdelning meddelas, att av de ungefär 40,000 egnahem, som tack vare statens egnahemslån, bildats å enskild jord känner avdelningen »icke till ett enda konkret fall, där sådan lägenhet försålts för återsammanläggning med större jordegendom».

Förklaringen till detta förhållande synes också vara ganska närliggande. Stordrift på jordbruksområdet nu är otvivelaktigt — på grund av olika skäl — föga ekonomiskt lockande. En större jordbruksegendom, sammanköpt av mindre brukningsdelar, blir nästan undantagslöst så dyr, att varje spekulation å förtjänst på en sådan affär i regel bleve helt misslyckad. Härmed synes — i varje fall tills vidare — den allmänna utvecklingen själv på detta område åstadkommit den reglering av tillståndet och skapat de hinder mot den av interpellanten angivna faran, som interpellanten betecknar såsom önskvärda och nödvändiga.

Beträffande frågan om tryggandet av det med upplåtelsen från publik jord till mindre jordbruk och egnahem avsedda syftet må först erinras om de motioner, som väcktes redan vid 1908 års riksdag (II: 128 av herr Staaff m. fl.) samt vid 1909 års riksdag (II: 229 av herr Staaff m. fl.), vari uttalades, bland annat, att ändamålet med vissa sådana upplåtelse kunde gäckas, om egnahemsförvärvarna vore oförhindrade att efter eget behag avyttra den av dem från det allmänna erhållna jorden. Sådana former borde därför utfinnas, att innehavarnas rätt att överlåta jorden till annan behörigen begränsades. En dylik begränsning borde avse, att jord, varom här vore fråga, ej finge försäljas till annan köpare än sådana, som stode i ungefär samma sociala ställning som säljaren. Motionerna föranledde ej någon åtgärd från riksdagens sida, men Kungl. Maj:t bemyndigade den 12 juni 1912 chefen för jordbruksdepartementet

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

att tillsätta den s. k. kronolägenhetskommissionen, som bland annat hade att verkställa utredning i de i motionerna angivna frågor, i vad anginge publik jord. Såsom resultat av kronolägenhetskommissionens arbete blev slutligen vid 1926 års riksdag lagstiftning införd om s. k. åborätt vid upplåtelse av viss jord. Dessutom må erinras om riksdagens skrivelse nr 70 år 1926 angående styckning av kronoegendomar, vari i motiveringen uttalades, att sådana villkor vid upplåtelser från kronojord borde uppställas, att det upplåtna jordområdet komme att för framtiden behålla sin karaktär av självständigt jordbruk.

Vidare må framhållas, att i den nya lagen om delning av jord på landet (II avd., 19 kap. 3 §, tredje stycket) stadgas, att avstyckning från jordbruksfastighet ej må äga rum med mindre det kan antagas, att den fastighetsindelning, som genom avstyckningen eller, *där avstyckningen äger rum för sammanläggning, genom avstyckning och sammanläggningen* skulle uppstå, bereder ökade utkomstmöjligheter för den jordbrukande befolkningen eller eljest är till gagn för jordbruksnäringen i orten.

Den utredning, som föranledes av riksdagens nyss omnämnda uttalande i skrivelsen nr 70 år 1926, kommer att upptagas i sammanhang med beredning av frågan om realiserandet av det i samma skrivelse omförmälda önskemålet rörande utarbetandet av en plan för styckning av härför lämpade kronoegendomar.

Herr statsrådet **Thyrén**: Herr greve och talman! Med kammarens begivande har herr Lindhagen till mig framställt följande spörsmål:

1) Anser regeringen det vara av vikt, att till främjande av rikets kolonisation och en för fideikommissarrendatorer skälig frilösning av arrendejorden fideikommissfrågan upptages till allsidig och lagenlig behandling och att sålunda även den utan stöd av lag pågående administrativa realisationen av arrendegårdarna lagbindes?

2) Kan i sådan händelse jordkommissionens betänkande omsider förunnas något officiellt bedömande, eller vilka åtgärder kunna eljest från regeringens sida förväntas?

Såsom interpellanten erinrat, kommer frågan om fideikommissinstitutionens ställning i vår lagstiftning att upptagas till behandling i samband med den pågående revisionen av ärvdabalken. Sedan lagberedningen med utgången av år 1925 avslutat behandlingen av arvsrätten, har beredningen övergått till den huvuddel av ifrågavarande rättsområde, till vilken fideikommissfrågan hör, nämligen testamentsrätten. Ehuru det för närvarande icke är möjligt att mera bestämt angiva den tidpunkt, då förslag från lagberedningen kan väntas föreligga i detta ämne, lär det dock vara tydligt att en sådan tidpunkt icke kan vara avlägsen.

Emellertid har fideikommissinstitutionen, såsom ock framgår av interpellantens framställning och för övrigt är kammaren väl bekant, under senare tid erbjudit även andra problem än det tidigare i det allmänna meningsutbytet helt dominerande principiella spörsmålet om fideikommissens bestånd och berättigande. Alltsedan år 1909 enighet uppnåddes mellan riksdagens kamrar om ett uttalande i fråga om övergång från fideikommiss i lantfastighet till penningfideikommiss, har utvecklingen alltmer bestämt gått i riktning mot att underlätta fideikommissjordens frigörande. Såsom interpellanten anmärkt, har denna utveckling hittills befordrats uteslutande genom en administrativ praxis. Kungl. Maj:t har, med stöd av den bekanta 1810 års förordning, lämnat tillstånd till försäljning av fideikommissjord i förekommande fall. I allmänhet hava dessa medgivanden avsett avskiljande av sådana delar av fideikommiss, som lämpligen kunnat bilda självständiga jordbruk eller användas till egna hem. Tydligt är dock, att även med den starkt utvidgande tolkning

av denna författning, vilken blivit alltmera befast genom en längre tids praxis, möjligheterna till försäljning av fideikommissjord måste bli jämförelsevis begränsade, så länge lagstiftningen bibehåller principen om fideikommissegendomens oförtytterlighet. I varje särskilt fall måste företagas noggranna undersökningar angående ändamålet med försäljningen, köpevillkoren och de ekonomiska förutsättningarna för fideikommissstiftelsens fortsatta bestånd samt fastställas föreskrifter om köpeskillings avsättande till fideikommisskapital och förvaltningen av detta. För att befordra fideikommissjordens tillgodogörande i vidsträcktare omfattning för nyss nämnda sociala ändamål gjorde 1924 års riksdag framställning till Kungl. Maj:t om utarbetande snarast möjligt av förslag till lagbestämmelser i syfte att fastighet, som utgör fideikommiss, skulle kunna, där ej särskilda skäl talade däremot, för bildande av nya självständiga jordbruk eller egna hem helt eller delvis säljas mot det att köpeskillingen i stället sattes såsom fideikommiss. Riksdagen uttalade därvid, att en sådan provisorisk lösning av den jordpolitiska frågan syntes ägnad att underlätta det slutliga avgörandet av frågan om själva fideikommissstiftelsernas upphävande.

Med anledning av riksdagens skrivelse utarbetades inom justitiedepartementet ett förslag till »lag om försäljning i vissa fall av fideikommissegendom». Enligt detta förslag skulle det tillkomma Konungens befallningshavande att med vissa inskränkningar medgiva försäljning av fideikommissjord, därest försäljningen avsåge bildande av mindre jordbruk eller tillgodoseende av behov av mark för bostadsändamål, eller försäljningen skedde till nyttjanderättshavare, som under minst fem år i följd innehåft egendomen eller huvudsaklig del därav, samt egendomen icke innehölle odlad jord till en vidd av mer än tjugufem hektar. Lagförslaget innehöll vidare den bestämmelse, att tillstånd till försäljning icke finge givas, därest köpeskillingen funnes i avsevärd mån över eller understiga egendomens värde, och ej heller, därest försäljningen prövades medföra avsevärt men för annan till fideikommisset hörande fast egendom. Köpeskillingen skulle avsättas och förvaltas såsom fideikommisskapital. Närmare föreskrifter skulle meddelas av Kungl. Maj:t.

Lagförslaget förutsatte alltså, att vissa ärenden rörande försäljning av fideikommissjord skulle handläggas i annan ordning än hittills, men att vid sidan härav 1810 års förordning skulle fortfarande gälla. Förslagets innebörd blev huvudsakligen den, att för vissa fall Kungl. Maj:ts befogenhet skulle delegeras till en lokal ämbetsmyndighet. I allt väsentligt skulle icke genom lagen införas några nya grunder för prövningen av dessa ärenden utan allenast lagfästas den praxis, som under flera år vunnit tillämpning. Möjligen kan förslaget sägas så till vida hava inneburit en utvidgning av möjligheterna till försäljning, att då 1810 års förordning uppställer såsom villkor att försäljningen är för fideikommissstiftelsen behövlig eller förmånlig, enligt förslaget behov eller förmån av försäljningen för stiftelsen såsom sådan ej skulle behöva påvisas, samt att försäljning skall kunna ske även till pris, som — dock ej i avsevärd mån — understege den försälda egendomens värde med förbehåll likväl att försäljningen icke finge lända övrig fideikommisset tillhörande fast egendom till avsevärt men. Praktiskt sett torde dock härigenom icke hava genomförts någon egentlig förändring.

Lagrådets samtliga ledamöter avstyrkte i särskilda yttranden förslagets upphöjande till lag. Bland annat framhölls, att med hänsyn till rådande på 1810 års förordning grundad administrativ praxis — vars laglighet icke ifrågasattes — förslagets genomförande icke kunde anses erforderligt för ernående av det jordpolitiska syfte, som angivits i 1924 års riksdagsskrivelse. Mot förslaget anmärktes, att den reglering av hithörande förhållanden, som förslaget innebure, bleve ofullständig, då i lagen icke infördes föreskrifter i åtskilliga hän-

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna

m. m.

(Forts.)

seenden, vilka enligt förslaget skulle ordnas i administrativ väg. Även gjordes gällande den uppfattning, att, därest en lagstiftning på området skulle komma till stånd, denna borde med noggranna och fullständiga bestämmelser ersätta även stadgandena i 1810 års förordning.

Efter det lagrådets utlåtande avgivits den 30 mars 1925, hava i lagstiftningsärendet vidare åtgärder icke vidtagits. Då den 21 november 1925 till lagrådet remitterades förslag till sådan ändring i 1810 års förordning, att obligatoriskt inhämtande av regeringsrättens yttrande i fideikommissärenden ej längre skulle förekomma, uttalade min företrädare i ämbetet, att han ännu icke tagit slutlig ställning till spörsmålet, huruvida förslaget till lag om försäljning i vissa fall av fideikommissegendom borde efter överarbetning i vissa avseenden föreläggas riksdagen eller om utväg till frågans ordnande borde sökas på annat sätt. Det syntes nämligen icke uteslutet, att det av riksdagen äsyftade ändamålet kunde i väsentliga avseenden uppnås genom vissa administrativa åtgärder.

Såsom interpellanten berört, har en redogörelse för den praxis, som tillämpas inom justitiedepartementet vid behandling av fideikommissärenden, blivit publicerad. Därmed har tydligen avsetts att för intresserade klargöra, i vad mån med nuvarande lagstiftning förutsättningar finnas för försäljning av fideikommissjord, samt att lämna ledning för uppsättande av ansökningar i dylika ärenden.

Interpellanten har nu gjort gällande, att denna sedan länge fortgående praxis, vilken av honom betecknas såsom olaglig, skulle leda till en allmän realisation av de arrendegårdar, som tillhöra fideikommiss. Med anledning härav må nämnas, att inom departementet handlagts under år 1925 12 ärenden angående försäljning till arrendatorer av sådana fastigheter och under år 1926 11 liknande ärenden.

Vidare har interpellanten anfört, att behov skulle föreligga av lagligt skydd för arrendatorerna vid realisationen av arrendegårdarna. De regler, som tillämpas vid prövningen, torde emellertid vara ägnade att så långt möjligt är tillvarataga även arrendatorernas intressen. Dessa hava ansetts böra äga företrädesrätt till förvärfv av de av dem brukade områdena. Därest fråga är om försäljning av arrendegård eller torp till annan än brukaren, kräves utredning, huruvida brukaren erbjudits att i första hand förvärva området, samt uppgift å det pris, till vilket erbjudande skett, och om anledningen till att erbjudandet avböjts. Till grund för bedömande av de sålda arrendegårdarnas värde lägges värderingsinstrument av domänintendent, nämndemän eller andra i jordbruk kunniga, opartiska personer. Fall hava förekommit, då värderingssumman understigit taxeringsvärdet. Till underlättande av köp har i åtskilliga fall medgivits, att köpeskillingen fått delvis gäldas medelst inteckning i försålda fastigheten.

Interpellanten har ansett ett övervägande böra komma till stånd, om vid försäljning av fideikommissjord det allmänna borde erhålla rätt till andel i köpeskillingen eller till inköp av någon del av jorden. Interpellanten har härutinnan hänvisat till den ordning, som i Danmark genomfördes vid fideikommissens avlösning. Detta spörsmål lär dock vara av den natur, att det knappast kan upptagas i annat sammanhang än vid det förestående principiella avgörandet av fideikommissfrågan i dess helhet.

För min del är jag ense med interpellanten däri, att det obetingat måste anses önskvärt, att ordningen för upplåtelse av fideikommissjord vinner fastställelse i lagstiftningsform. Av den redogörelse, jag nyss lämnat, torde emellertid hava framgått, att svårigheter möta för en fullständig lösning av detta spörsmål, så länge fideikommissinstitutionen principiellt behålles på sin gamla grundval. Det praktiska behovet synes ock kunna — åtminstone för närva-

rande — väsentligen tillgodoses i den ordning, som hittills blivit tillämpad. Vid dessa förhållanden och med hänsyn till att frågans principiella avgörande numera icke kan vara avlägset, synas övervägande skäl tala för att icke nu skrida till lagstiftningsåtgärder, som bliva att beteckna såsom mer eller mindre provisoriska.

Vad slutligen angår den i interpellantens andra fråga gjorda erinran om jordkommissionens betänkande med avseende å fideikommissfrågan, lärer det vara klart, att beaktande kommer att ägnas däråt vid frågans fortsatta behandling. Detta betänkande har icke heller varit förbisett, då frågan om lagstiftning på området upptogs för två år sedan; en redogörelse för jordkommissionens förslag och de olika meningar, som uttalats inom kommissionen, ingick i den framställning av frågan, vilken låg till grund för det av lagrådet granskade departementsförslaget.

Herr Lindhagen: Enligt praxis ber jag att få tacka för de fyra avlämnade svaren. Egentligen borde man ej tacka en minister för att han svarar på en interpellation, som kammaren medgivit, ty däruti ligger ett slags erkännande av, att vederbörande statsråd ej är skyldig att svara på de interpellationer, som beviljats. Nu ha emellertid de två sista regeringarna ej uppfattat saken så. Förut var det däremot ganska vanligt, att man ej brydde sig om att svara på frågor, som man tyckte vara obehagliga, och jag har själv också varit föremål för en sådan behandling. I detta fall får jag särskilt tacka för, att jag i går kväll fick i avskrift de fyra svaren, vilket ju mera undantagsvis äger rum. Jag hade emellertid varit oförmögen att följa med och svara någonting, ifall ej de fyra statsråden benäget och välvilligt lämnat mig dessa papper.

Jag har ej väckt dessa interpellationer för att på något sätt kunna få någon framstöt i jordfrågan, ty det vet jag av erfarenhet är omöjligt. Och de svar, som här avgivits, äro ju också egentligen bara tre skovlar mull på all verklig framfärd i jordfrågan — ej alls därför, att det är egendomligt för dem, som ha svarat, ty de följa med tidens flod och den parlamentariska utvecklingen.

Emellertid bör jag ju säga någonting, och jag vill då först betona det motiv, som ligger till grund för alla fyra interpellationerna. Jag observerade nämligen, att det i konseljen tillsattes, på begäran av 1924 års arbetslöshets-sakkunniga, en ny kommitté för att uttrannsaka arbetslöshetens karaktär och orsaker samt medlen för dess bekämpande. Dess karaktär och orsaker äro ju allmänt kända, och därför kommer förmodligen denna regeringshandling att leda ut i sanden eller någonting, som påminner därom. Emellertid ligger det i luften och framgår även av initiativet och kommitténs sammansättning samt dess instruktion, som ej med ett enda ord berör jordfrågan, att det är företrädesvis den industriella och möjligen den intellektuella arbetslösheten, som fortfarande samlar intresset. Jordfrågan däremot synes oavslåligt vara styvbarnet, det område, där den politiska kohandeln tumlar om, och jordfolkets livsintressen behandlas såsom en bytesvara. Det är stadskulturen, som härskar, och den behandlar merendels landsbygdens kultur som sin livegna. Det sista har jag tillåtit mig att med någon yverborenhet tillägga i min korta motivering. Det är således för att hålla jordfrågan vid liv, såvitt på mig ankommer, som jag var tvungen, ehuru det ej alls var roligt, att väcka dessa interpellationer. Jag blev därmed också i tillfälle att beröra frågor, som måste upp interpellationsvis i brist på annat livstecken för tillfället, även om denna arbetslöshetskommitté ej blivit tillsatt.

Det har förelegat många viktiga frågor vid denna riksdag. Men — jag

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

upprepar det — det framhölls aldrig i riksdagen eller pressen, att jordfrågan var av någon betydelse. Både stora och halvstora frågor ha föranlett vidlyftiga debatter i korridorerna och kamrarna samt ledare i tidningarna och mellanstick och ovett under »Pressgrannar» och allt möjligt, men ej ett ljud, ej en enda artikel om den sociala arrendelagen och vanhävdslagen, som det har kämpats så mycket för under långa tider. Ej ett enda pressorgan, om ej kanske på någon avlägsen landsbygd, synes haft ett ord om denna fråga. Men man vågar sig nog ej heller på klander på det ena eller andra sättet eller på att prisa de nämnda regeringsförslagens moderation eller, som jag kallar det, synnerligen stora ofullkomlighet, ty här gäller det en valfråga också, och då är det kanske bättre att tiga än att illa tala.

Nu har jag som sagt den ej alls glädjande uppgiften att i största kort-het gå igenom de här avgivna svaren, och jag får då börja med *socialministers* benägna anförande. Socialministern har mycket riktigt observerat, att den motion, som föranledde 1925 års riksdagsskrivelse, hade två moment. Det ena var, att staten borde på något sätt trygga sina emigranternas överfärd till och framfärd i det främmande landet. Men så var det även en andra punkt om statlig verksamhet för kolonisation genom emigration. Vederbörande tillfälliga utskott sysslade år 1925 ganska mycket med den första frågan om att staten skulle se till, att landets emigrerande barn ej toge skada och att de bleve omhuldade i det andra landet. Den andra frågan däremot berörde utskottet ej så mycket, men det var skyldigt att göra det, och utskottet yrkade ej heller avslag på andra momentet utan hemställde om en skrivelse med anledning av motionen och dess syfte.

Nu säger socialministern, att det andra momentet icke beröres i den hemställan, som riksdagen gjort i den avsedda skrivelsen. Det anser jag ej vara ett riktigt återgivande av sakförhållandet. Momentet berördes, men mera i skymundan. Utskottet talade om att man bör även överväga åtgärder i syfte att genomföra större samlade kolonisationsföretag. Där snuddade utskottet och sedan riksdagen på samma sätt vid denna stora sak. Även ett par andra antydingar därom förekommo. Riksdagen åberopade dessutom socialstyrelsens skäl. Hos socialstyrelsen finner man samma försiktighet, uppblandad med en och annan antyding om sakens kärna. Jag vill i förbigående nämna, att ordförande i förenämnda tillfälliga utskott var nuvarande ecklesiastikministern Almkvist, en försiktig general som bekant. Just huvudpunkten, som man ville veta någonting om, syntes inte, men den fanns där ändå, utan att någon egentligen visste, vad man menade om denna sak.

Jag anser, att parlamentarismen inte får behandla ärenden så, utan det skall manligt sägas: »Denna sak vilja vi främja, den är riktig och behjärtansvärd», eller också: »Denna sak äro vi emot, den kunna vi inte vara med om. Vi kunna inte göra någonting åt den.» Då får man klart besked. Bakom detta oklara parlamentariska svävandet på målet, vinner alltid till sist det negativa resultatet: »Vi komma inte att göra någonting åt den saken. Non possumus.»

Frågan om kolonisation genom emigration har riksdagen således berört på detta indirekta sätt, och den har förordat en utredning i motionens syfte, och sålunda omfattade skrivelsen bägge momenten. Oavsett detta bör väl ett självständigt intresse för saken kunna föreligga även inom socialdepartementet och inom en regering.

I den punkten vill socialministern nu antyda, att det kanske inte är så angeläget, att man ägnar någon statens omsorg åt den saken, därför att den utvandring, som framför allt har ägt rum, till Nordamerika, är en s. k. släktutvandring, och då äro emigranterna på förhand omhändertagna på andra sidan havet. Det är en mycket riktig observation, att där föreligger inte samma

behov. Men så heter det, att 10,000 ansökningar om invandringstillstånd till Nordamerika lågo oavgjorda i mars månad 1927 på amerikanska konsulatet i Stockholm, Göteborg och Malmö. Denna siffra talar i alla fall ett visst språk. Och vidare heter det i svaret: »De numera beskurna möjligheterna» — att emigrera, till Amerika nämligen — »hade emellertid icke ännu föranlett någon nämnvärd ökning av utvandringen till andra invandringsländer.» Den observationen kan föranleda en helt annan reflexion: detta kan bero därpå, att i de andra länderna, som inte äro stängda för invandrare, finnas inga släktingar, som kunna taga emot invandrarna, och därför är det svårt för dem att kunna komma över till sådana länder. Där föreligger således i högsta grad behovet av ett statsinitiativ. Ty nog vilja de 10,000 människorna ha en något bättre utkomst än den, de förmodligen kunna få i detta numera ganska fattiga land, att döma av den stora arbetslösheten och det stora slagsmålet om varje ledig befattning.

Socialministern säger sig biträda de synpunkter, som lågo till grund för riksdagens hemställan, men han måste sedan längre fram bekänna, att det kanske inte är det, som interpellanten frågar om. Ty han frågar verkligen, om staten skall befatta sig med att undersöka frågan om kolonisation genom emigration vid sidan av den s. k. rikets kolonisation. Därom kan man ha olika meningar, men nöden har ingen lag, och därför måste man väl också inlåta sig på den frågan, som är både grannliga och allvarlig.

Vidare antyder socialministern, att man inte får tolka arbetslöshetssakkunnigas instruktioner så, att det skulle vara den förbjudet att sysselsätta sig med arbetslöshetsspörsmålet i dess sammanhang med jordfrågan. Det är ett mycket försiktigt sätt att uttrycka sig, men det finns inga positiva föreskrifter om detta. Men vad som först nu sagts, innebär kanske ett slags komplettering av instruktionen, och på det sättet ha vi åtminstone fått en ny instruktion, mycket försiktig och ganska likgiltig förresten. Socialministern säger alltså: »Det är inte min mening, att mina instruktioner skola förhindra er att upptaga också denna fråga, fastän den inte finnes omnämnd där.»

I ministerns svar hänvisas till utdiktningens anslagen. Jag vet inte, varför det talas därom; det har ju inte så synnerligen mycket med den stora frågan om kolonisation genom emigration att göra, men naturligtvis kan det i någon mån inverka på försörjningsmöjligheterna inom landet.

Jag finner således, att genom detta välvilliga svar, som ändå saknar all inre övertygelse om att här någonting behöver göras, så äro, som sagt, tre skovlar mull lagda på moment 2 i den motion, som föranledde riksdagens skrivelse. Denna fråga har också legat och sovit så länge nu, att jag förmodar, att det väl inte blir någonting vidare åtgjort för densamma.

Därpå vänder jag mig till *jordbruksministern*. Hans ställning förstår jag bättre, ty han kan ju med visst fog invända, att han måste avvakta resultaten av den enligt min uppfattning visserligen bedrövliga »utredning», som två departementschefer i den föregående ministären igångsatt. Han har dock frimodigt uttalat, att de frågor, som här beröras, äro av den vikt för landet, att regeringen tillmäter dem stor betydelse. Han lovar att ägna dem sin synnerliga uppmärksamhet, och han hoppas livligt att kunna komma fram med förslag redan till 1928 års riksdag. Sådana tonfall äro uppmuntrande, och jag ber att få tacka jordbruksministern särskilt för att han varit fåordig i motiveringen och kraftigare i utfästelserna.

Det är här fråga om rikets kolonisation. Jag måste som sagt ständigt framhålla, att den utredning, som nu pågår, är lagd efter mera begränsade linjer än den, som verkställdes av jordkommissionen. Det säges i jordbruksministerns svar, att det beslöts 1925 att verkställa en utredning i enlighet med angivna riktlinjer. Men det fanns ju tidigare ett stort betänkande om bil-

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

dande av nya jordbruk bland jordkommissionens förslag. Där förelåg alltså redan en utredning. Det är mycket riktigt, att den också sannolikt behöfve utarbetas vidare i detalj, men man kunde i instruktionen för den nya kommittén hava hänvisat till den såsom en grundval för den fortsatta utredningen. Emellertid skedde det alldeles tvärtom. De av den senaste regeringen följda riktlinjerna blevo i stället helt andra. I instruktionen till jordsakkunniga fingo dessa det pregnanta uttryck, som sedan givit sin karaktär även åt alla andra samtidigt igångsatta enmans- eller flermansberedningar i sociala jordfrågor, nämligen att de borde »fästa sin uppmärksamhet vid det omfattande arbetsfält, där de principicella motsättningarna upphört eller åtminstone lindrats». Vad som gjorde, att frågorna föreföllo stridiga var särskilt minnet av gamla strider — en mycket egendomlig socialdemokratisk motivering, måste man säga. I tecknet av detta åskådningssätt gav man överallt en övervägande representation åt den konservativa samhällsuppfattningen, som även fick besätta ordförandeplatsen just i den kommitté jag nu talar om.

När den föregående ministären kunde giva sådana instruktioner och dess tillvägagångssätt avkastat den oerhörda kapitulation i arrendefrågan, som nu nyss ägt rum, förstår man ju, att den nuvarande ministären, som det parlamentariska läget för närvarande är, och med den uppfattning man har om hur det bör gå till, icke reflekterar på att gå längre än nöden kräver, därför att dess förslag kanske annars »icke skulle gå igenom i riksdagen». Nu gå emellertid en del saker igenom i riksdagen, bättre än herrarna tro, om regeringen tager ett kraftigt initiativ och säger ifrån: »Ni förstå, att det här måste genomföras, och riksdagen bör besluta det.» Men faller man tillbaka på att riksdagen har antytt det och det, och en föregående ministär, som står till vänster om oss, har gjort så och så, då kan man förstå, att den nuvarande ministären drager sig för att framträda som några kraftkarlar, när det gäller jordfrågan. Det finns ju andra frågor, där man i stället kan göra det, såsom t. ex. arbetslöshetsfrågan. Det skall bli spännande, herr jordbruksminister, att läsa den kommande propositionen och se om den påminner om jordsakkunnigas förslag och det nedstörtande av sisyfusstenen, som i det sammanhanget ägde rum, eller icke.

Jag går nu över till *statsministerns* svar. Detta är svårare att svara på. Statsministern har, så vitt jag kan förstå, helt och hållet kapitulert inför svårigheterna, och det är möjligt, att de ur den nutida taburetismens synpunkt äro oöverbanneliga.

Min huvudfråga till statsministern var följande: »Anser regeringen den fortfarande pågående nedläggningen av mindre arrendejordbruk på fideikommiss och andra enskilda gods samt inköp av småbruk för sammanläggning så småningom till större enskilda jordbruk böra ur folkförsörjningens och rikets kolonisations synpunkt förekommas, medan det är?» I motiveringen anmärkte jag vidare: »Rikets kolonisation och bemödandena att på den vägen lindra arbetslösheten motverkas genom en samtidigt pågående förintelse av färdiga små jordbruk. Det har varit kännetecknande för den svenska egnahemsrörelsen, att den alltid överskuggats av en dylik samtidigt pågående motrörelse. Förhållandet är nu detsamma som förut.»

På denna första fråga om nedläggningen av mindre arrendejordbruk på fideikommiss och andra enskilda gods svarar statsministern endast, att riksdagen har avböjt en lagstiftning härom, och han hänvisar helt enkelt, kan man säga, till detta förhållande. Han tillade, att vid meddelande av tillstånd att sälja mark från fideikommiss fästes »största avseende vid huruvida de sålunda avyttrade områdena komma att bilda självständiga småegendomar». Men det har ju bra litet med denna fråga att göra, även om det i någon liten mån rör sig på utkanten av den.

Riksdagen avböjde som sagt lagstiftning. Varför gjorde riksdagen det? Jo, först och främst därför att regeringen icke tog något initiativ och riksdagen blint följde regeringen. Här föreligger också en konflikt mellan jordkommissionen och jordsakkunniga. Jordkommissionen hade tillstyrkt lagstiftning, och jordsakkunniga hade avstyrkt en sådan. Är det emellertid någon reson i att säga, att man behöver en uppsiktslag för att hindra, att jordbruk nedläggas på bolags och enskilda spekulanter mark, medan den icke behövs för fideikommiss och andra stora egendomar, som tillhöra enskilda? Man skulle kunna säga, att då arrendelagen, sådan den blev formulerad, är skarpare mot bolag och spekulanter, så är faran där större, och vi måste ha ett skydd där mot nedläggandet av jordbruk. Men fideikommissen äro i alla fall åtminstone i någon mån medtagna och faran finns således även där redan på grund av den nya lagstiftningen. Redan på grund av tidsutvecklingen pågår en sådan äventyrlig utveckling både på fideikommissens och andra enskilda gods arrendejordbruk. Nedläggande av arrendejordbruk bör även i dessa fall hindras, och om så är fallet, bör regeringsmakten framlägga förslag därom, vad riksdagen än må hava beslutat. Men så resonerar man inte, utan en enkel hänvisning till riksdagens beslut får vara tillräckligt svar på interpellantens allvarliga fråga. Inte skall en regeringsmakt så där söka skydd bakom riksdagens rygg för äventyrliga negationer, när man ställer en allvarlig aktuell fråga till den, tycker åtminstone jag.

Den andra delen av interpellantens fråga var, om man icke även bör hindra, att småbruk försvinna genom att sådana uppköpas för att kumuleras till större jordbruk. Där anser statsministern det vara till full evidens bevisat, att någon fara för en dylik trafik icke föreligger. Det skulle ligga i sakens natur, och verkställda undersökningar sägas också hava bekräftat detta.

Men ligger det inte också i sakens natur, att dylikt kan förekomma ganska ofta? Det är väl inte bara fattigt folk, som är hänvisat att köpa upp småbruk för dyrt, så att det skulle ruinera dem. Det finns väl också rikt folk och dessutom besuttna bönder, som vilja utvidga sin possession och få den något större. Och plutokratien, som ju har mycket pengar och nu kommer att få mer än förut från Kiruna, brukar ibland skaffa sig större jordegendomar och därvid även köpa upp småbruk. Jag vet inte, vilka uppgifter det är, som statsministern inhämtat och som han bygger sin lugnande försäkran på. När vi sysslade med detta i jordkommissionen, ansågs på grund av utredningarna frågan allvarlig. Vi fingo veta exempelvis, att en enskild person i Kalmar län bara av en nyck köpte upp mer än en halv socken, gård efter gård, och satt där med dessa egendomar. I Tällberg i Dalarne finns det en bekant professor, som köpt upp allt vad han kommit över av småbondehemman och försöker göra det fortfarande. När vi hade en överläggning mellan några intresserade personer, mest från andra kammaren, om den nya arrendelagspropositionen, var det en ledamot från en trakt i mellersta eller södra Sverige, som frågade, om det aldrig göres något emot anhopningen av egendomar. I hans trakt var det nästan regel, att man i byarna förr haft en mängd brukningsdelar men att dessa nu köptes upp mer och mer, så att det blott finnes ett fåtal ägare i varje by. »Skall det inte göras något mot detta?» frågade han. En annan instämde, såvitt jag vill minnas, och meddelade, att man kunde påvisa en liknande utveckling på hans ort.

Statsministern nämnde, att det från jordbruksdepartementets egnahemsavdelning meddelats, att av de ungefär 40.000 egna hem, som bildats å enskild jord, avdelningen icke känner till »ett enda konkret fall, där sådan lägenhet försålts för återsammanläggning med större jordegendom». Men jag vet icke, om någon rapporterar in sådant till avdelningen. Sedan dessa lägenheter bildats, följer man väl icke med dem i livskampen, och det inträffar väl både det ena och andra, som undgår egnahemsavdelningen. Det är väl inte heller närmast på

Ang.
kolonisati ons-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

dessas med svält och möda bildade egnahemslägenheter, som förresten ruinera en mängd personer, emedan de bliva för dyra, utan det är på de gamla jordbruksdelarna, som denna trafik äger rum.

Statsministern har till debatt upptagit ett tredje fall, i det han uttalade, att former böra utfinnas, att innehavarnas rätt att överlåta jord till annan begränsades, så att på statsjord bildade egnahemslägenheter icke kunde upplåtas till annat ändamål. Han nämnde, att man sört för att det icke skall äga rum några sammanslagningar. Kronolägenhetskommissionen hade gudbevars setat länge och arbetat. Det heter i statsministerns svar, att som resultat därav »blev slutligen vid 1926 års riksdag lagstiftning införd om s. k. åborätt vid upplåtelse av viss jord». Punkt och slut! Detta skall väl betyda, att statsministern menar, att man här är trygg för all fara. Men som statsministern minnes — och där var statsministern en av de kraftigast verkande i riksdagen — kapitulerade socialdemokraterna och herr Ingeström för kravet på en tidsbegränsning till tjugu år, efter vilken tid försäljning finge ske. Nu avläts visserligen samtidigt en skrivelse av riksdagen, vari det begärdes, att man skulle se till, om också möjligen lagstiftningens ändamål kunde upprätthållas. Men under tiden låter man lägenheterna gå all världens väg, och man vet icke, hur det kommer att gå med den skrivelsen.

Resultatet av statsministerns svar är således, att den pågående nedläggningen av mindre arrendejordbruk på fideikommiss och andra enskilda gods skall få fortfara, samtidigt som vi arbeta på att i stället skapa nya hem för stora kostnader. Det är en tröstlös utsikt, men han skyller på riksdagen. »Vad skall man göra, när man har en sådan riksdag att laborera med?» menar väl statsministern. Jag upprepar att det delvis var regeringsmaktens fel, då den icke med kraft uppog frågan om en rimlig social arrendelagstiftning även för de förenämnda arrendejordbruket. Vad kumulationerna beträffar, få de fortfarande äga rum, och de äga faktiskt rum här och där överallt. Under tiden styr statsmakten sitt land på dessa områden med negationer.

Slutligen kommer jag till svaret på interpellationen angående fideikommissfrågans upptagande till behandling, och det tycker jag — det får *justitieministern* ursäktas — är nästan det bedrövligaste av alla fyra svaren.

Det förhåller sig så, att riksdagen har ju trälät med fideikommissfrågan och upprepade gånger sagt ifrån, att den vill inte laborera med den juridiska frågan, utan vill ha jorden åt folket. Därför får regeringen hitta på vad som helst, bara den kommer med förslag till en lag eller dylikt, som medför, att jorden kan föras över till folket; köpeskillingen får då förvandlas till fideikommisskapital, varmed sedan lagberedningen får sysselsätta sig bäst den gitter. Nu föreställer jag mig, att lagberedningen tycker, att det är tråkigt att syssla med pengar, ty den anser väl, att fideikommissets själ, så att säga, ligger däri, att fideikommisset består i jord. Jag tror därför, att också lagberedningen helst ser, att det är jord, som den får syssla med, och icke pengar. Men riksdagen brydde sig inte om vad lagberedningen tycker är roligt, utan lagberedningen skulle få syssla med frågan, huruvida fideikommisssegenskap skall åvila köpeskillingskapitalet eller ej. Man har därför tänkt sig en snar jordlagstiftning på detta område för att tillvarataga intressenas harmoni, ge rätt åt alla håll och på samma gång skydda den svagare även i detta fall.

Nu är det ju på det sättet, att 1810 års författning, vilken är antagen av Kungl. Maj:t och riksdagen, medger Kungl. Maj:t rättighet att meddela dispens från fideikommissvillkoren. Jag kan inte förstå, att man inte uppriktigt kan ge mig rätt i att den praxis, som nu tillämpas, är fullkomligt olaglig, då man utan vidare i administrativ väg ger tillstånd till försäljning av arrendegårdar, så snart sådant begäres. Justitieministern säger visserligen i sitt svar, att lagrådet, när det yttrade sig i frågan, icke ifrågasatte lagligheten av denna

administrativa praxis. Men en ledamot av lagrådet talade ju i alla fall i sitt yttrande — som jag läste på sin tid — om en alltmer vidgad administrativ praxis, vilket enligt min uppfattning betyder en vidgad olaglighet — inte bör väl en praxis få vidgas på detta sätt, när det finnes en tydlig lag, som säger, vilken befogenhet Kungl. Maj:t i detta fall har.

I alla fall ansåg man nu, att i överensstämmelse med riksdagens önskan ett lagförslag i ämnet borde framläggas, och den förre justitieministern Nothin remitterade till lagrådet ett lagförslag, avsett att föreläggas riksdagen. Lagrådet sade absolut nej till detta förslag, och det kan jag förstå; något annat skulle inte heller jag ha kunnat säga i fråga om ett sådant lagförslag, ty det innehöll inga direktiv utan innebar egentligen bara ett lagfästande av det administrativa godtycket. Det fanns inga föreskrifter av lags natur om huru det skulle förfaras, utan saken var, kanske inte helt och hållet men till största delen, fortfarande överlämnad åt det administrativa godtycket. Justitieministern anser nu det ej betyda något, att en dylik lag ej kommit till stånd, ty det är ju lika bra med nuvarande administrativa praxis, menar justitieministern.

Sedan lagrådet sålunda förklarat, att detta lagförslag icke dugde, har något annat förslag till lagstiftning i ämnet inte framkommit, utan i stället har saken ordnats så oerhört enkelt och familjärt, att vederbörande föredragande i justitiedepartementet med justitieministerns begivande eller kanske på hans uppmaning skrivit en promemoria, som skickats ut till alla fideikommissarier för att de skola få veta, vilka handlingar de skola komma in med för att på denna administrativa väg få tillstånd att försälja arrendegårdar och så småningom realisera alla dessa gårdar under sina fideikommiss. Det är ju egentligen oerhört, att det skall få gå till på ett sådant sätt, när man tänker på riksdagens och även lagrådets tidigare uttalade uppfattning i dessa frågor.

Det är nu inte så stor fara för att det skall förestå en allmän realisation av arrendegårdarna, menar man. Åtminstone får jag tolka svaret på interpellationen så, när det heter: »Med anledning härav må nämnas, att inom departementet handlagts under år 1925 12 ärenden angående försäljning till arrendatorer av sådana fastigheter och under år 1926 11 liknande ärenden.» Jag har ju lyckligtvis haft tillfälle att taga del av åtskilliga sådana ärenden på den tid, då de remitterades till jordkommissionen för dennas yttrande. Jag fann då, att varje ärende eller åtminstone en del av dessa ärenden innefattade framställning om tillstånd att få försälja så gott som alla arrendegårdar under det ifrågakvarande fideikommisset. Om det då är 12 ärenden 1925 och 11 ärenden 1926 och kanske 13 ärenden 1927 och varje ärende omfattar ett helt eller stor del av ett fideikommiss, tager väl i alla fall, föreställer jag mig, fideikommissjorden här i Sverige slut mycket snart på detta sätt, medan man väntar på lagstiftningsåtgärder.

Jag har sagt, att en lag också skulle ha till uppgift att bereda lagligt skydd för arrendatorerna vid realisationen av arrendegårdarna. Först och främst skulle detta innebära, att den brukare, som sitter på gården, skulle få sitta kvar obetingat och inte bara *kanhända*, såsom det nu är. I synnerhet när gården har gått från fäder till söner under släktled, skall väl brukaren ha ett slags företrädesrätt och inte heller behöva inlösa gården, förrän han finner sig vara i tillfälle därtill; till dess får inlösen vara.

Vidare gäller det frågan om priset, vilken ju är av en grundläggande betydelse. I denna del säger nu justitieministern — och därvid höjde han rösten — att »till grund för bedömande av de sålda arrendegårdarnas värde lägges värderingsinstrument av domänintendent», — ja, det är ju mycket gentilt, förstås — »nämndemän eller andra i jordbruk kunniga, opartiska personer». På den tid, då dylika ärenden gingo till jordkommissionen, var det alltid så, att det var jordägaren, fideikommissarien, som utsåg värderingsmän-

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

Ang.
kolonisations-
och fideikom-
missfrågorna
m. m.
(Forts.)

nen, naturligtvis efter sitt tycke, och förmodligen betalade han också deras ersättning. Efter dylika värderingar kom det åtminstone i ett par fall deputationer upp till oss i kommissionen och förklarade: »Vi bli klådda; det är för överdrivna priser, som vi inte kunna gå i land med. Det är jordägarens värderingsmän, och vi få ingenting säga; vi få finna oss i alla villkor, som uppställas.» Detta är väl inte en bra ordning, utan då skola värderingsmän tillsättas på något sådant sätt, att om värderingsmän utses av jordägaren, även arrendatorerna få utse värderingsmän. Men detta förekommer inte, och det påstås inte heller här, utan det säges, att värderingsinstrument »lägges till grund» — naturligtvis av jordägaren.

Därtill kommer exemplet från Danmark. Där har man observerat, att då en fideikommissarie får rätt att emot fideikommissurkundernas föreskrift sälja fideikommissjord och således föra ut sin jord i marknaden till marknadspris, har staten därigenom givit fideikommissarien en förmån av ett ofta ganska avsevärt penningvärde. Danskarna mena då, att en del av detta ökade värde skall danska staten ha för att främja småbruksrörelsen, och den skall också ha rättighet att för ett visst pris köpa en del av jorden. På detta sätt har det uppstått, som det säges, blomstrande jordbrukskolonier i Danmark. Denna fråga upptogs också till debatt inom jordkommissionen, men den är nu alldeles borta ur världen, och under tiden säljas det ena fideikommissets arrendegårdar efter det andra på administrativ väg utan tillbörligt skydd för arrendatorerna och utan tillbörligt skydd för statens rätt till den jordvärdestegring, som här inträffar. Denna sak får inte ens komma till en allvarlig diskussion, utan man sköter detta alldeles på egen hand i ett departement såsom departementets arv och eget.

Den nuvarande justitieministern har nu fått detta i arv efter den förgående justitieministern, och även på detta område härskar ju ett visst kusinskap. Man måste ju vara hövlig, och det är svårt att intaga en annan ståndpunkt. När företrädaren satt i gång en sak på detta sätt, är det ju inte lätt att hitta på nya spår, på vilka man skulle kunna slå in. Jag tycker därför, att justitieministern är ganska beklagansvärd, men om jag varit justitieminister nu, skulle jag i alla fall ha tagit upp denna fråga och behandlat den allvarligt för sakens skull.

Nu säger justitieministern emellertid, att han är med interpellanten fullständigt ense däri, att det måste anses önskvärt, att ordningen för upplåtelse av fideikommissjord vinner fastställelse i lagstiftningsform. Han ställer sig med andra ord just på den ståndpunkt, som är min huvudståndpunkt i denna fråga, nämligen att det här måste komma till stånd en lag i stället för det av lagrådet förkastade lagförslaget. Men jag anser, att detta inte bör ske efter en lång intervall av administrativt godtycke, varigenom, när en dylik lag slutligen kommer, det inte finns mycket att lagstifta för. Större svårighet blir det ock, att sedan kunna ingripa något i köpeskillingen, och jordkommissionens förslag i anledning av de dit remitterade försäljningsansökningarna om förbehåll förkastades därför av departementet. Och kunde man 1925 tänka sig att framlägga ett lagförslag, oberoende av utgången av prövningen av lagberedningens kommande förslag, kan man väl också nu lägga fram ett lagförslag oberoende av utgången av en dylik prövning. Men nu skyller justitieministern, om jag förstär honom rätt, på att man först skall avvakta lagberedningens förslag, vilket den förre justitieministern inte ansåg vara nödvändigt. Han säger nämligen, att en lösning av detta spörsmål kan möta svårigheter, så länge fideikommissinstitutionen principiellt behålles på sin gamla grundval. Han anser också, att det praktiska behovet kan väsentligen tillgodoses i den ordning, som hittills blivit tillämpad. Detta uttalande strider ju mot det föregående uttalandet: det behövs en lag — men det behövs inte en lag!

Så hänvisas till sist till det principiella avgörandet. Här är det förmodligen återigen lagberedningen, som spökar. Såväl riksdagen som i begynnelsen den förre justitieministern hava dock satt lagberedningen ur spelet. Ministern menar nu, att detta principiella avgörande inte kan vara avlägset. Ja, lagberedningen håller på med ärvdabalken och har visst nu börjat med testamentsrätten, varunder denna fråga skall ingå. Men när blir det färdigt? Under tiden får en realisation av arrendegårdarna äga rum, och sedan blir det väl än mer förkyllt att komma med andra principer för dem, som till äventyrs finnas kvar.

Justitieministern säger, att vad angår interpellantens erinran om jordkommissionens betänkande med avseende å fideikommissfrågan, lär det vara klart, att beaktande kommer att ägnas däråt vid frågans fortsatta behandling. Detta syftar på vår erinran om de danska förebilderna. Detta är en så viktig och allvarlig sak, att det bör beaktas. Tyvärr ansågs Geddesyxan böra träffa jordkommissionen, men man lät ju i alla fall en s. k. socialiseringsnämnd sitta kvar. Jag skulle vilja uppfordra justitieministern att till socialiseringsnämnden remittera den frågan, huruvida inte nämnden tycker, att det är skäl att till staten socialisera en del av denna jordvärdstegring, innan det är för sent. Detta skulle vara en praktisk uppgift för socialiseringsnämnden att för en gångs skulle syssla med.

Justitieministern tillägger om jordkommissionen, att »detta betänkande har icke heller varit förbisett, då frågan om lagstiftning på området upptogs för två år sedan; en redogörelse för jordkommissionens förslag och de olika meningar, som uttalats inom kommissionen, ingick i den framställning av frågan, vilken låg till grund för det av lagrådet granskade departementsförslaget.» Ja, det är ju mycket snällt, att det fanns en redogörelse för betänkandet, men vad sade justitieministern den gången? Inte ett ord, enligt vad jag förvissat mig om i departementet i dag. Han omnämnde saken men gick förbi den och remitterade till lagrådet ett förslag, där hela denna sak var borteskamoterad. Då har man inte mycket nöje av en redogörelse, herr justitieminister — det får jag verkligen uppriktigt säga.

Också på denna fråga ha nu tre skovlar mull fallit, och jag tackar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.30 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 10 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

*Ang. ordens-
väsendet.*

Hans excellens herr statsministern **Ekman**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Åkermans interpellation angående ordensväsendet, erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Herr A. Åkerman har erhållit kammarens tillstånd att till mig få framställa följande fråga:

Anser regeringen, att ordensväsendet är ägnat att hos landets ämbetsmän och övriga framskjutna medborgare främja demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper, eller håller ej regeringen snarare före, att omförmälda, vid sidan av grundlagarna uppkomna institution bör väsentligen avskaffas, och kan något intresse från regeringens sida påräknas för denna angelägenhet?

Som av ovanstående framgår, sönderfaller det av interpellanten framställda spørsmålet i två delar. Den första av dessa gäller, huruvida enligt regeringens åsikt ordensväsendet är ägnat att hos de personer eller kategorier, som därav beröras, främja »demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper». Och den andra delen ger uttryck åt interpellantens undran, huruvida regeringen äger något intresse för att söka »väsentligen avskaffa» utmärkelser av denna art.

Mitt svar på det första ledet av interpellationen gives med ett uttryckligt: nej! Att ordnar skulle ur demokratiska eller moraliska synpunkter vara ett lämpligt uppfostringsmedel har jag aldrig funnit någon på allvar ifrågasätta. En ordensdekoration kan utgöra ett yttre kännetecken på: en långvarig, god eller åtminstone anmärkningsfri tjänstemannagärning, en erkännansvärd medborgerlig insats, givmildhet eller hjälpsamhet — särskilt beträffande allmännyttiga ändamål — och en därmed parad, mera avsevärd donationsförmåga eller på något än mindre märkligt, till exempel på ett av slumpen skapat tillfälle att få umgås med vid ordensutdelningar inflytelserika personer m. m. dylikt. Benägenheten att ur något av dessa fall härleda ett i högre grad utvecklat folkligt sinnelag eller någon särskilt framträdande karaktärsegenskap, exempelvis osjälviskhet, torde väl icke på något håll kunnat iakttagas.

Beträffande regeringens intresse för ett eventuellt avskaffande av ordensväsendet torde det vara såväl interpellanten som denna kammare i övrigt bekant, att enskilda medlemmar av regeringen i deras egenskap av riksdagsmän förut givit bestämda uttryck åt sin anslutning till ett dylikt önskemål. Någon ändring i denna deras uppfattning föreligger förvisso icke. En enhetlig mening inom regeringen i sådan riktning existerar dock ej. Såväl den uppfattningen, att ordensväsendets fördelar uppväga dess nackdelar som en därutinnan motsatt åsikt äro inom regeringen representerade. Vilket ju kan vara ganska naturligt rörande en fråga, som, om också enligt min mening långt ifrån oviktig, dock ju aldrig varit och ej heller torde kunna bli partibildande eller eljest äga betydelse för sammanhålningen inom en regering.

Vid behandlingen av detta ärende träder emellertid genast i förgrunden de olika statsmakternas säregna ställning och ganska oklara inbördes förhållande till ordensväsendet, sådant detta framträtt och utvecklats i vårt land. Någon av riksdagen antagen lagstiftning med angivande av normer för verksamheten

förefinnes icke. Och i gällande statuter för Serafimer-, Svärds-, Nordstjärne- och Vasaordnarna uttalas uttryckligt, att »Ej må Konungen hava makt att upphäva eller avskaffa dessa ordnar». Det kan därför vara tveksamt, på vilket sätt ett av interpellanten förutsatt, eventuellt intresse att »väsentligen» avveckla ordensväsendet lämpligast skulle kunna komma till uttryck.

Den närmast till hands liggande, måhända minst störande men ändå ganska effektiva åtgärden torde vara — vad för övrigt hela den nuvarande regeringen enat sig om — att söka i avsevärd grad begränsa antalet ordensutdelningar. Så har också under senaste året skett. Medan de åren 1924, 1925 och 1926 under dåvarande regeringars medverkan tillkomna ordensutnämningarnas antal växte och uppgingo till respektive 776, 881 och 894 — i vilken sistnämnda siffra ingå 69 fall, framförda av den nuvarande regeringen — har under tiden 7 juni 1926—6 juni 1927, alltså från dagen för den nuvarande regeringens tillträde och därefter i följd under en tidrymd av jämnt ett år, antalet på nyss nämnda sätt förberedda ordensutnämningar stannat vid 584, eller omkring en tredjedel mindre än under vart och ett av ovannämnda tidigare år. En på dylikt sätt efter hand mera begränsad ordensutdelning skulle antagligen jämväl samtidigt kunna undgå flertalet av de, individuellt sett mest i ögonen fallande inkonsekvenserna i grunderna för denna metod att utmärka och prissätta därav träffade människors medborgerliga värde.

Till underlättande av en fortsatt tillämpning av detta betraktelsesätt har man också från ordensmyndigheternas sida angivit sig vara villig att taga under överbägande, huruvida viss justering av principerna för ordensutdelning kunde befinnas erforderlig och lämplig. Till vilket resultat detta överbägande kan leda, därom är det mig dock icke möjligt att för närvarande uttala något omdöme.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag skall först be att till herr statsministern få framföra mitt tack för att han skaffat sig tid att besvara denna min interpellation under alla de mödor och besvärligheter, som han haft att utstå under denna nu snart med Guds hjälp överståndna riksdag, såsom det så vackert heter i de gamla urkunderna från en svunnen tid. Herrarna erinra sig kanske de omständigheter, under vilka denna interpellation framställdes.

Det var i mars månad detta år, som vi här i kammaren hade till behandling konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av en motion, väckt av herr Lindhagen, rörande ordensväsendets avskaffande. Konstitutionsutskottet hemställde:

»Att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under överbägande, huruvida icke de kungl. svenska riddarordnarna böra avskaffas, samt för riksdagen framlägga det förslag till bestämmelse i regeringsformen, som av dylikt överbägande må föranledas.»

Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av åtskilliga ledamöter i denna kammare, vilka yttrade bland annat följande:

»Då det synes böra vara regeringens sak att, om och när den finner tidpunkten inne, vidtaga de mått och steg regeringen i förevarande fråga prövar påkallade, och då spörsmålet i varje fall icke torde kräva ändring i grundlag, hemställas,

att herr Lindhagens motion ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Utskottets hemställan bifölls av andra kammaren, varemot reservationen segrade i första kammaren. Då det var första gången, som båda kamrarna gävo regeringen carte blanche att framlägga förslag om ordensväsendets avskaffande, framställde jag i samma plenum, där dessa beslut fattades, den nu förevarande interpellationen. Man hade kunnat vänta och hoppas, att herr Ekman såsom statsminister skulle hysa samma intresse för denna fråga som han förut en

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

gång, år 1920, visat såsom motionär, och man hade så mycket mera anledning att hoppas detta efter båda kamrarnas i år fattade beslut. Det kan vara av intresse att jämföra två aktstycken med varandra, dels det i dag av statsministern avgivna svaret och dels den motion, som herr Ekman väckte i denna fråga vid 1920 års riksdag. Särskilt de, som ha något sinne för musik skola då finna, hur olika ett stycke låter, allteftersom det spelas i moll eller i dur. Låt oss då lyssna till denna lilla sonat, sådan den låter i dur i den av herrar C. G. Ekman och Rosén vid 1920 års riksdag väckta motionen i denna fråga. Där heter det på följande sätt: »Till en demokratisk utveckling hör ovedersägligen att befria samhället från den trafik med yttre utmärkelsetecken, som i så stor utsträckning florerat under ett klassprivilegerande statsskick.

I denna trafik ingår, som känt, främst det s. k. ordensväsendet. Rörande vilken roll på gott och ont, som denna företeelse spelat, göra sig visserligen alljämt skiljaktiga meningar gällande. Enligt undertecknades åsikt synes emellertid någon tvekan röranden ordensväsendets oförenlighet med en folklig självstyrelses ledande grundsatser icke förefinnas. Och den hänvisning till dess betydelse i det internationella umgänget, som i regel utgjort försvarets för ordensväsendets bibehållande sista resurs, torde vid en blick på förhållandena i Europa icke längre behöva tillmätas någon avsevärd betydelse.

Utän att närmare utveckla alla de skäl, som vid denna frågas föregående behandling anförts för ordensväsendets avskaffande, torde det vara tillräckligt hänvisa till att beslut därom enligt röstsiffrorna i riksdagen tidigare kommit till stånd, om icke den förutvarande förstakammarmajoriteten däremot rest ett bestämt motstånd. Vi inskränka oss därför till att hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t taga i övervägande, huruvida icke de kungliga svenska riddarordnarna och med dem i samband stående medaljer böra avskaffas.» Det var år 1920.

Nu finna herrarna av det i dag avgivna svaret, att den egentliga anledningen till att något initiativ från regeringens sida icke tagits tyckes vara den, att herrarna inom regeringen icke äro ense om saken. Men det är att märka, att statsministern själv säger i sitt svar, att frågan icke äger någon betydelse för sammanhållningen inom regeringen. Under sådana förhållanden hade saken, synes det mig, kunnat ordnas så, att de herrar, som ställde sig relativt ligkiltiga till reformlinjen, hade fått foga sig efter statsministerns önskan att gå fram på reformlinjen. Jag tycker, att herr statsministern visat väl mycken undfallenhet för sina kolleger, helst han samtidigt erkänner, att sammanhållningen inom regeringen icke äventyras av denna kanske relativt obetydliga fråga.

Vidare påpekar herr statsministern i sitt svar de olika statsmakternas särregna ställning till ordensväsendet, men jag kan icke förstå i vad avseende statsmakterna skulle ha en mera säregen ställning i denna fråga än i andra frågor. Herr statsministern åberopar några ord ur ordensstatuterna, där det står, att Konungen ej har makt att upphäva eller avskaffa dessa ordnar. Men det är väl icke statsministerns mening att härmed säga, att ordensväsendet skulle vara en institution, som aldrig kan avskaffas eller ändras, ty i så fall skulle den vara rent av heligare än grundlagen själv. Men, Konungen kan ju om han vill, till och med framlägga proposition för riksdagen om konungadömets avskaffande. Att ordensstatuterna skulle vara heligare än själva grundlagen är väl icke statsministerns mening, och för min del kan jag icke se, att statsmakterna intaga någon säregen ställning just till ordensväsendet.

Statsministern säger också, att det är tveksamt, på vilket sätt man skulle gå till väga. Jag tror mig redan ha bemött detta. Statsministern har för övrigt i slutet av sitt svar omtalat, att han tänkt sig, att man skulle åtminstone tillsvidare ordna saken på det sättet, att man skulle begränsa antalet ordensutnämningar, och han har i det avseendet framlagt några statistiska siffror.

Jag skall icke närmare uppehålla mig vid dem, men jag vill säga, att jag tycker, att det är egendomligt, att man icke räknat med kalenderår utan att man räknat från den tidpunkt, då respektive regeringar tillträtt sina ämbeten. Jag har sett även annan statistik, och där har man alltid räknat med kalenderår, men detta kan ju vara en smakfråga, och jag överlämnar till herrarna själva att bedöma vilket som är det lämpligaste.

Begränsningen i ordensutdelningarna har emellertid varit anmärkningsvärt stor, och om regeringen fortgår på detta sätt och om man får nöjet att fortfarande kunna påräkna statsministerns intresse för att gå denna väg, så skulle man kunna räkna ut, att det hela skulle kunna vara avvecklat inom tre år. Ja, detta är ju en väg att gå, men jag tror icke, att man på densamma kan uppnå något nämnvärt resultat. Det kan hända, att antalet stiger nästa år igen; därom vet man ingenting.

Nu skall jag icke glömma att framställa en fråga, som herr statsministern kanske finner lämpligt att genast besvara. Jag skulle vilja fråga, huru det gått med en sak, som sammanhänger med detta ärende. Det var den nuvarande försvarsministern, som år 1925 väckt en motion, däri han erinrade om det gamla oskicket, som alltjämt fortlevde, att vederbörande kommandörer och riddare icke utlöste sina utnämningbrev. Han yrkade, att en skrivelse skulle avlätas till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående skyldighet att lösa utnämningbrev och betala stämpel för dem. Denna motion bifölls av båda kamrarna. Jag har icke varit i tillfälle att följa med, huru det sedan gått, och vet inte, om regeringen vidtagit några åtgärder för att skaffa in dessa pengar i statskassan, vilka pengar enligt beräkning skulle uppgå till 100,000 kronor — det kan ju vara gott att ha dessa pengar. Jag beklagar, att jag kanske förbisett någon aktion från regeringens sida, men det kunde vara intressant att höra, huru det förhåller sig och huruvida herr statsministern, därest någon aktion icke igångsatts, ämnar se till, att riksdagens upprepade gånger uttalade önskan, att dessa utnämningbrev skola lösas och att de förhöjda stämpelavgifter, som beslutades år 1922, skola indrivas, och, säger jag, denna riksdagens önskan, kommer att vinna behörigt beaktande.

Ja, jag skall nu icke längre trötta kammaren med denna fråga. Jag beklagar endast, att herr Ekman såsom statsminister är så mycket — jag vet icke, hur jag skall säga — mjukare än han var såsom motionär, även mot sina kolleger. Om herr statsministern hade ordentligt sagt ifrån, att han ville gå fram på reformlinjen, så tycker jag, att hans kollegers betänkligheter hade bort få vika, ty dessa betänkligheter ha icke på något vis samma valör som statsministerns uppfattning, att det här är fråga om ett samhällsont, som herr Ekman under debatten vid 1920 års riksdag betecknade såsom en kräftböld — jag är icke säker på att han använde det ordet, men han betecknade det i alla fall såsom en utväxt, som snarast möjligt borde opereras bort. Om överkirurgen anser, att en operation är nödvändig, synes det mig icke lämpligt, att biträdena opponera sig häremot.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Då jag nu själv besvarat så många frågor vid denna riksdag, kan det kanske tillåtas mig att till interpellanten i detta ärende, herr Åkerman, rikta en motfråga, nämligen: anser herr Åkerman, att ordensväsendet är förkastligt, och vill herr Åkerman i så fall tillämpa denna uppfattning såväl på sin egen person som på samhällslivet i alla dess olika skiftningar?

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Denna episod, denna situation och det svar vi fått av statsministern kastar ett bländande ljus över den nuvarande

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

parlamentarismens psyke och över många andra allvarliga och viktiga problem, av vilka jag med några korta ord endast skall belysa ett fåtal.

Situationen är ju den, att det nu återigen framkommit en motion med samma syfte som den motion hade, som år 1920 med så mycken kraft framfördes av två av det liberala partiets ledande män vid den tiden, nämligen den nuvarande statsministern och den nuvarande försvarsministern. Min motion har avvikit från de föregående så till vida, att jag låtit densamma åtföljas av en vidlyftigare motivering. Vidare skiljer sig min motion från de föregående därutinnan, att jag icke velat att den skulle remitteras till ett tillfälligt utskott för att få några meningslösa fraser från detsamma, utan jag har ansett, att det varit bäst att slå till, som det skall vara och som man nyligen gjort exempelvis i Tyskland och som man tidigare gjort exempelvis i Schweiz och Nordamerika, där man inskrivit i grundlagen, att regeringen icke fick demoralisera folket på detta sätt — statsministern erkände, att ordensväsendet verkar demoraliserande på folket.

På grund av vissa yttranden i statsministerns svar här i dag skulle man kunna tveka, om vilken mening han hyser. Men man behöver då bara gå till den av herr Åkerman upplästa motionen och till de anföranden, som herr Ekman höll i denna kammare år 1920 i denna fråga. Jag undrade, hur det skulle gå den här gången, och det gick ju så, att andra kammaren med stor majoritet uttalade sig för motionen, och jag förstår icke, varför icke även första kammaren kunde bifalla den, då de frisinna och socialdemokraterna hade kunnat bilda en, om än knapp majoritet till förmån för motionen. Med liberalerna synes det vara förbi i s. k. ideella frågor, utom på denna punkt vad beträffar utrikesminister Löfgren, som trogen sin föresats fortfarande ännu är odekorerad, och jag tänkte mig då, att hans exempel möjligen skulle komma att smitta en eller annan av hans anhängare också i första kammaren.

Nu är det i alla fall så, att den motion, som herr Åkerman nyss läste upp, slutar med ett uttalande av bägge motionärerna, att ett beslut tidigare skulle ha kommit till stånd om icke den förutvarande förstakammarmajoriteten däremot hade rest ett bestämt motstånd. Sålunda vinkade då den nuvarande statsministern med, att den nuvarande majoriteten i första kammaren icke längre skulle resa detta bestämda motstånd. Man hade sålunda anledning att avvakta utgången i år med en viss tillförsikt, ty jag förmodade, att statsministern och försvarsministern skulle sammanhålla sitt parti i första kammaren för att åstadkomma den effekt, som de år 1920 framhöllo såsom önskelig.

Men vad inträffade? Jo, under det att de frisinna i andra kammaren röstade för motionen så slöto i denna kammare de frisinna efter agitation, med undantag av två medlemmar, vilka sade: »De ha varit på oss också, men vi vilja icke gå efter dessa order», upp för att slå ihjäl motionen. Skedde detta för att rädda ministären, eller skedde det på grund av någon egen, inre övertygelse, som skilde de frisinna i första kammaren så kapitalt från de frisinna i andra kammaren? Det kan ju hända, att det finnes någon skillnad i detta avseende mellan de frisinna partierna inom kamrarna. Förste vice talmannen i andra kammaren, Raoul Hamilton — jag var inne i andra kammaren, då han talade i denna fråga — slutade, ehuru ordensdekorerad, med att uppmana kammaren att med så stor majoritet som möjligt rösta för motionen, under det att förste vice talmannen i första kammaren, som är gammal ordensvägrare, röstade mot motionen. Det ligger någonting i luften i denna kammare, som verkar — jag vill icke säga demoraliserande, ty det anses ju, att första kammaren står på ett högre, mera förstklassigt plan än andra kammaren, men det är i alla fall något i luften här, vad det nu må vara.

Man kan tycka, att, då kammaren rymmer så många frisinna ministrar,

hade de bort ingripa i händelserna. Jag har också vänt mig till dem och sagt: »Ni komma väl att rösta för edra gamla meningar?» Men då har man svarat mig: »Nej, ser du, det kunna vi inte göra, ty det är praxis att man inte röstar för en skrivelse, när man själv är minister.» Vilket brott mot grundlagen skulle det då innebära, om en minister gjorde detta? Herrarna stå ju kvar som representanter för respektive landsändar, vilkas intressen ni äro skyldiga att bevaka och vilkas talan ni ha att föra, och jag förmodar, att detta icke strider mot konstitutionen. Med en sådan uppfattning som den ovan nämnda borde ett statsråd icke få utöva sitt riksdagsmannaskap så länge han är statsråd, utan en suppleant bör rycka in under tiden, ty annars blir det, med sådana grundsatser, ingen effektivitet i representationen.

Statsråden gingo alltså ut, när omröstningen skulle verkställas, trots den lidelse för saken, som tagit sig uttryck i 1920 års motion. En ledamot av andra kammaren uppsökte mig i detta sammanhang och berättade, att han just då bakom det gröna skynket hört ett samtal mellan två namngivna statsråd, båda tillhörande första kammaren. Den ena, som innehar den orden, ville gå in och rösta för motionen. Den andra, som är ordensvägrare, lyckades dock avråda honom från detta företag.

Jag kan icke fatta, att ett statsråd, som är ledamot av kammaren, skall hysa obenägenhet för att rösta för en sak, som han är tillgiven. Om jag vore minister skulle jag i vilken fråga som helst, när det gällde vilken skrivelse som helst eller vad annat som helst, gå upp till den plats i kammaren, som jag såsom ledamot av kammaren intager, och rösta precis efter min övertygelse; ty jag skulle icke kunna svika saken.

Jag tror, att bakom all denna gåtfulla obenägenhet ligger taburettismens problem och gåta och partiväsandets nedsjunkande till någonting, som det icke var avsett att vara från början. Man väcker sina motioner för att utmärka sig som parti och för att kunna säga: »Det ha de icke motionerat om, men det ha vi gjort», vilket kan göra sig bra i valrörelsen, men det finnes icke någon inre böjelse för saken och därför sjunker den yttre åthävan samman som ett korthus, när de egna påfrestningarna komma.

Nu har statsministern sagt, att, då enligt ordensstatuterna Konungen icke får upphäva eller avskaffa ordnarna, kan det vara tveksamt, på vilket sätt man skall kunna avveckla ordensväsendet. Jag vill då fråga: vad menade motionärerna år 1920, då de trädde i bräschan för att ordensväsendet skulle avvecklas? Hade Ni icke klart för Eder att det fanns konstitutionella former för den saken då också? Nu först kommer Ni fram och säger, att Ni icke tror, att det finnes några konstitutionella former.

I ministären sitta dock jurister, och de böra veta, hur det förhåller sig. När riksdagen avlätit till Kungl. Maj:t en skrivelse föredrages den i konseljen, och Konungen fattar då det beslut, som han finner vara lämpligt. Statsråden skola därvid tillstyrka, vad som enligt deras uppfattning är riktigt och för landet gagneligt, och det finnes ingen tvekan om, var herr Ekmans röst i detta fall skulle stanna.

Sedan kan Konungen vägra sanktion, och då blir det antingen revolution i landet, eller också måste ministären avgå. Men Konungen är så snäll eller konstitutionell, såsom man vet, att han aldrig vägrar att sanktionera vad ministären föreslår.

Men då ha vi de där förargliga kollegerna. Ministären har ej varit enig meddelas oss nu. Men ej bör väl en vänsterminister övergiva sina ideal, därför att den fått några förstuckna högermän med i ministären. Detta kan väl ej vara att föra en ordentlig politik. De statsråd, som icke vilja foga sig efter majoritetens mening, få reservera sig, och grundlagen påbjuder ju att var och en skall till protokollet uttala sin uppriktiga mening. Jag kan heller

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

icke förstå, varför herr Ekman, som år 1920 sade ifrån, att detta är en betydelsefull fråga, då andra, som icke hunnit till denna ståndpunkt och kanske aldrig hinna dit, tycka, att eländet bör få vara kvar, icke säger till dem: »Då får ni reservera eder.» Nu skulle de frisinnade i första kammaren förmodligen rädda ministären från ett obehag, och därför har man efter agitation sammansvetsat dessa stackars människor gent emot de frisinnade i andra kammaren att gå emot den sak, för vilken den nuvarande statsministern och den nuvarande krigsministern tidigare med iver talat.

Vad för övrigt angår den passus i svaret, som dagtingar i viss mån för ordensstatuternas orubblighet, måste jag spörja om statsministern ej vet, att ordensstatuterna icke äro några konstitutionella handlingar? De ha aldrig blivit fastställda i konseljen ens, utan Konungen ensam har godtagit dem på grund av personlig befogenhet och tradition. Men om en konung — det var Oscar II — skriver i sina egna statuter att Konungen ej må avskaffa dessa ordnar, betyder det blankt ingenting. Konungen skriver detta själv på tillstyrkan av det kraschauerade ordenskapitlet, som ju gärna vill ha ordensväsendet kvar, Konungen förbjuder sig alltså själv att avskaffa vad han själv föreskrivit, och så kommer en vänsterregering, som skall i någon mån omskapa samhället, och säger: »Här kunna vi icke reda oss, ty det är Konungen förbjudet att avskaffa ordnarna», och ministären tillåter, att sådant bosch uppriktigt sagt föres fram till svenska folket. Konungen i statsrådet är en helt annan person än Konungen i ordenskonseljen. Och för övrigt vad Konungen enväldigt beslutat om ordensstatuterna bör han väl enväldigt också kunna upphäva.

Det säges nu, att man skall begränsa antalet ordensutnämningar. Att döma av den redogörelse för ordensregnet den 6 innevarande juni, som var införd i tidningarna, har jag icke kunnat finna, att någon minskning inträtt. Men vi ha emellertid av statsministern fått den statistiska upplysningen, att antalet ordensutnämningar minskats med en tredjedel. Men de där flugorna göra ingen sommar, herr statsminister, ty det är ingen idé bakom dem utan det är bara en kapitulation. Man bara minskar litet grand på eländet, men det finns i alla fall kvar och skärpes till innehållat ytterligare.

Man har också övergivit statsmakternas suveränitet och krupit ned till ordensmyndigheterna. Det är det sista ordet från den svenska regeringsmakten, som nu säger, att ordensmyndigheterna »angivit sig vara villiga att taga under övervägande, huruvida viss justering av principerna för ordensutdelning kan finnas erforderlig och lämplig. Men till vilket resultat detta övervägande kan leda, därom är det mig dock icke möjligt att för närvarande uttala något omdöme», tillägger statsministern lycklig och befriad. Det beror således på dessa för ordnar nitälskande ordensmyndigheter, vilket väl är för mycket begärt av dem. Det är precis som den moderna jordpolitiken, att man skall lägga i bolagens hand att frivilligt säga, vad de vilja ge svenska folket i jordfrågan, där man alltså kryper bakom just dem, som enligt människonaturens lagar äro minst lämpade att handha saken.

Nej, man vet inte vad de komma fram med för någonting. De komma kanske fram med förslag om så stora reduceringar, som de anse vara nödvändiga för att få behålla ordensväsendet, av fruktan för riksdagen. Men denna fruktan är naturligtvis betydligt nedskruvad, sedan statsministern avgivit denna kapitulationsförklaring.

Det stod i en tidning i dag, uti Dagens Nyheter, en ledare, som sysslade med herr Ekman och hans svårigheter och överhuvud taget regeringschefers svårigheter, och den slutade med följande ord: »Men att klarlägga hur denna nötning och söndermalning av det gamla programmet: en stark regering i spetsen för en stark folkrepresentation, har försiggått genom åren, det bör för den offentliga kritiken vara en uppgift, viktigare än någon annan. Skulle man

hitta klaven, finns det åtminstone något att bygga på, om man vill försöka sig på en restaurering. Så mycket vet man för närvarande att med de gamla metoderna går det icke.»

Ja visserligen, men om det föreslås andra metoder, då befattar sig pressen ej med sådana saker, om det inte kommer från mycket auktoritativt håll. Jag har väckt förslag bl. a. i riksdagen om nya metoder. Det gick ut på, att i regeringarna »icke i medborgares och landets livsfrågor toges till främsta rättesnöre, vad som förmodas 'kunna gå igenom i riksdagen' genom utplånande av sakens natur, omöjliggörande för riksdagsmännen att handla efter grundsatser, äventyrande av valmännens förande bakom ljuset och åsidosättande av riksdagsordningens föreskrift om sammanjämkning först mellan kamrarna och ej redan i regeringen och regeringskommittéerna».

Jag menar, att vi komma förmodligen aldrig ur denna försumpning av parlamentarismens idé, om man inte avlyssnar tidens språk och erfarenheter. De säga oss, att parlamentarismens undergång genom sina egna på detta sätt kan ej förhindras annat än om man återför parlamentarismen till dess rena idéer. Det betyder helt enkelt, att en regering, när den tillträder sitt ämbete, för med sig sina åsikter in i regeringen. Om inte detta sker, är parlamentarismen säkerligen förlorad. Men nu anses att varje regering skall falla undan: Det eller det kan inte ske, »ty vi måste se till, vad vi kunna få igenom i riksdagen». Men det är ju detta, som till sist förstör allt. Det är väl nödvändigt, att man först och främst förstår, att en regering, som kämpar för sina idéer, i fall ett förslag faller, inte genast bör springa sin väg, utan sitta kvar hela riksdagen, så man kan få ett facit över det hela. Sedan bör den inte heller gå, förrän andra med befogenhet mena: »Nu vilja vi inte ha er längre, utan nu vilja vi själva övertaga regeringsmakten.» Det kan komma att bli täta ministerbyten i början, men då kommer folket att förstå, vad det är för frågor, som man strider om, och man får klarhet i, vilka grundsatser man slåss om. Då först blir det slutligen utsikter till någon mening med valrörelserna. Då går folket verkligen till val på frågor, som det förstår och som äro stora och grundläggande, först då kommer den allmänna rösträtten att uppfylla sitt ändamål och kunna skapa en stark majoritet, som sedan föder en stark regering.

Men med det sätt, på vilket man gått tillväga med 1920 års motion och 1927 års interpellationssvar, skrider utvecklingen bakåt. Det är ett skolexempel på, synes mig, hur man inte bör förfara, en spegel över hur det förhåller sig med taburetismen oberoende tämligen av vilka, som sitta vid makten.

Jag vill inte tala vidare om detta ganska stora elände, herr talman, utan jag konstaterar faktum, att vi fått en ny och nyttig politisk lärdom.

Herr statsrådet **Rosén**: Herr talman! Det är ju riktigt, att jag på sin tid väckte en motion om utredning och förslag i den riktningen, att utnämningensbrev för riddare och kommandörer skulle lösas och stadgad stämpelavgift erläggas. Riksdagen biföll också motionen och avlät en skrivelse till Kungl. Maj:t. Efter vanlig ordning borde ju denna skrivelse ha blivit föremål för utredning och förslag till påföljande riksdag. Så blev emellertid inte fallet. Jag vände mig då till finansministern och frågade om orsaken till detta. Han gav mig ett svar, som jag inte tilltror mig så här långt efteråt kunna korrekt referera, men herr Åkerman torde säkert kunna få reda på orsaken, om han vänder sig till sin partivän, herr Wigforss. Ty det var herr Wigforss, som mottog skrivelsen och låg på den minst ett år utan att göra något åt saken.

Herr **Åkerman**: Herr talman! Jag beklagar, att jag måste taga ordet ännu en gång, men den personliga läggning, som herr statsministern gav sin

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

replik gent emot mig, gör, att jag ser mig nödsakad att säga några ord, hur obehagligt jag än finner det vara att tala om mig själv. Men herr statsministern har, som sagt, tvingat fram en deklaration från min sida. Jag tycker, att det för honom såsom statsminister kanske hade varit lämpligare att låta bli det, men då han nu direkt frågat, skall jag svara, ehuru jag tycker det är mycket tråkigt att behöva tala om min egen ringa person.

Vad herr statsministern syftade på, är väl det nordstjärnekors, som jag står antecknad i statskalendern såsom innehavare av. Denna orden tilldelades mig för 25 år sedan, då jag var ämbetsman allenast och aldrig sysslade med politik i annat avseende än att jag deltog i valen. Jag blev med anledning av då gällande censusbestämmelser mycket sent röstberättigad. Jag tror, att jag var 29 år, innan jag fick valrätt. Jag röstade med vänstern, och det har jag gjort i all min dar. När detta riddarkors tilldelades mig, var det ingenting att tala om, ty det kom i sin givna tur. Det betraktades inte alls som någon utmärkelse, utan mera som en gradbeteckning, som ett tecken på att jag då som ämbetsman hade uppnått en viss grad, med vilken följde denna orden. Tiden gick och så kommo 1905 års händelser. Och eftersom jag nu till följd av herr statsministerns yttrande är tvungen att blotta mina känslor — ja, det blir väl inför hela svenska folket, då saken nu diskuteras offentligt här i riksdagen — så vill jag säga, att 1905 blev en vändpunkt i mitt liv. Det som då inträffade med Norge, väckte mig ur min slummer. Jag har sedan dess med mitt hjärta tillhört arbetareklassen, ty jag förstod, att det var den, som då räddade de två rikena. Att jag på den grunden skulle skickat tillbaka min orden, menar väl ändå ingen. Då jag inträdde i det socialdemokratiska partiet, sedan jag först någon tid tillhört det liberala partiet och därefter gått som vilde, frågade jag Hjalmar Branting, om det ej nu vore i sin ordning, att jag skickade tillbaka mitt sedan länge avlagda ordenstecken. — »Gör dig inte löjlig», sade han. »En sak, som passerat för så många år sedan!» Alltså ligger denna orden fortfarande i min byrålåda, ingen till förtret, vill jag hoppas.

Det var visst ännu en fråga, som herr statsministern framställde, nämligen om jag anser ordensväsendet förkastligt. Detta förefaller vara en onödig fråga, ty gjorde jag ej det, skulle jag väl inte ha stått och resonerat med herr statsministern här i dag om den saken.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr Åkerman sade, att han tyckte det var obehagligt att tala om sig själv. Men han har ådagalagt, att han ej finner det obehagligt att tala om andra, och försöka hos andra konstruera upp motsatser mellan deras ståndpunkt vid det ena tillfället och det andra. Herr Åkerman frågar i detta fall mig, huruvida jag anser ordensväsendet vara ägnat att främja demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper. Då är det väl rätt naturligt, att jag returnerar denna fråga till herr Åkerman, som har egna erfarenheter i det avseendet att kunna lita till. Frågar man, själv innehavare av en ordensdekoration, huruvida ordensväsendet främjar demokratiskt sinnelag och verkliga karaktärsegenskaper, förefaller det mig, som om man själv vore mera svarandepart än den, som alltid hållit sig fjärran från ordensväsendet och vad därmed sammanhänger. Det är därför mycket befogat, herr Åkerman, att jag returnerade denna fråga.

Vad herr Lindhagen beträffar, ville han hela tiden göra gällande, att det frisinnade partiet i denna fråga skulle ha uppfört sig inkorrekt. Men det egendomliga inträffar med herr Lindhagen själv, att när representanter för det parti, han menar i denna fråga intager en mycket radikalare, bestämdare och mera aktningvärd ståndpunkt, bildat regering och mottogo skrivelser av den art, som det här talas om, då hade herr Lindhagen, oaktat under denna regerings tillvaro ordensutdelningarna ökades i antal år från år, ingenting att

erinra, ingen motion att avlämna, ingen känsla att blotta. Men så fort det kom en frisinnad ministär, som, på sätt närmast stod till buds, sökte begränsa utdelningen och på så sätt ge uttryck åt sin mening, då kommer herr Lindhagen upp och motionerar och deklamerar om andra partiets hänsyn till sig själva. Det förefaller, som om det vore lämpligt att man i detta fall från interpellantens och motionärens sida röjde undan litet hos sig själv, innan man går till grannas. Ty det förhåller sig faktiskt så, att under det att den nuvarande regeringen verkligen sökt att på det sätt, som närmast stått till buds, begränsa denna ordensutdelning för att få den att gå i motsatt riktning, mot vad den under den senaste tiden gjort, har man tidigare kunnat konstatera en motsatt tendens.

Herr Lindhagen var inne på en hel del andra frågor. Han sporde exempelvis, varför regeringens medlemmar icke röstade för skrivelse i ärendet. Han skulle själv ha under alla förhållanden röstat för skrivelse. Ja, att regeringsledamöter icke rösta då det gäller skrivelser, är en kutym, som den nuvarande regeringen icke står ensam om. Jag har kunnat iakttaga, hurusom tidigare regeringar förfarit precis på samma sätt. Man har naturligtvis resonerat som så, att då skrivelsen ju är riktad till den sittande regeringen och då ju den är närmast att ur regeringens synpunkt pröva varje skrivelse förutsättningslöst, har man icke velat engagera de olika medlemmarna i beslutet om avlatande av skrivelse och detta oberoende av en dylik skrivelses innehåll. Det är en gammal praxis, som man följt, och en synpunkt, som man alltid anlagt. Jag tror man kan anföra goda skäl för denna praxis, som också nuvarande regering följt. Jag har inte tidigare hört herr Lindhagen göra något angrepp på denna punkt. Nu har hans sinne för observation vaknat också i detta avseende.

Jag har hänvisat till, att ordensväsendet vuxit upp utan att regleras av någon riksdagens lagstiftning och att det alltså är en ganska säregen institution, ja, en fullt självständig institution med egna statuter, enligt vilka icke ens Konungen äger avskaffa ordensväsendet. Då svarar herr Åkerman, när jag påpekar dessa fakta, att nog borde jag veta, att man kan avskaffa vad som helst, t. o. m. själva konungadömet. Ja, visst kan man det, men inte gör man det på så sätt, att en ministär utan vidare framlägger förslag om saken. Det sker ju vanligen genom kraftyttringar, för vilka icke någon som helst lag är normerande. Här var det åter fråga om, hur man i överensstämmelse med utfärdade bestämmelser skulle förfara, när det gällde att tränga tillbaka ordensväsendet. Och i det avseendet kan man nu, som sagt, visa på resultat av ett tillvägagångssätt, som, om det fullföljdes med samma föresats, som den nuvarande regeringen varit besjälad av, otvivelaktigt förr eller senare leder till målet. Då borde man i det avseendet, förefaller det mig, på ordensmotståndarnas sida vara rätt så nöjd. Och det synes som om de herrar, vilka på sin tid, trots att de axlat de mest radikala kapp, ingenting gjort för att komma denna sak till livs men som nu uppträda och angripa den nu sittande regeringen, egentligen skulle sakna anledning att försöka mästra denna. Herr Åkerman har ju också tillhört en ministär och har alltså haft möjlighet att inom en regering ge uttryck åt sin personliga mening icke blott i avseende på den egna ordensdekorationen, utan också med hänsyn till ordensväsendet i dess helhet. Men jag har icke kunnat finna att det då ådagalades ett spår av intresse från herr Åkermans sida på den punkten.

Herr Åkerman: Ja herr talman, det är nog sant, men saken ligger helt annorlunda till nu. Jag tillät mig i mitt första anförande framhålla, att det är första gången som riksdagens bägge kamrar ha uttalat sig som de nu ha gjort, så regeringen kunde ha haft bägge kamrarna att falla tillbaka på. Så väl har frågan aldrig förut legat till.

Jag vill nu inte gärna, att herr statsministern och jag skola fortsätta vårt

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

lilla privatgurgel här, men då han säger, att det ligger snubblande nära till hands att göra diskussionen personlig, därför att interpellationen framställts av en person, som förut mottagit ordenstecken, så tycker jag inte, att detta är logiskt. Det är, som om jag t. ex. frågade herr statsministern om hans ställning till pilsnerdrickat, och han skulle svara: »Varför skall herr Åkerman fråga mig om det? Han dricker ju själv pilsnerdricka, så han vet, hur det verkar.»

Herr **Lindhagen**: Statsministern vet ju, att jag interPELLERAT en tidigare statsminister i denna sak, och jag har även på annat sätt givit uttryck åt min opinion. Nu har statsministern hittat på som en nödplanka, att jag väckt saken på tal först nu för att komma åt denna ministär. Jag har aldrig speci-
minerat i att komma åt ministärer. Min uppgift är att föra talan för realiteter trots meningsskiljaktigheter med vilken ministär som helst. Den nuvarande regeringen gör förmodligen vad den kan.

Statsministern tyckte visst, att jag väckt för litet motioner och om så önskas skall jag gärna fördubbla antalet.

Beträffande ordensväsendet står det uttryckligen i min motion angivet, varför jag tog upp den frågan. På sidan 10 i motionen heter det kursiverat: »Vad som icke minst föranlett mig att ånyo väcka denna fråga, är *underrättelsen om att förberedelser vidtagas för att upphäva den nya tyska grundlagens ovannämnda förbud mot titlar och ordensväsende.*» Och så säger jag längre ned: »Det vore en uppgift nu för skandinaverna att i denna punkt bevara rasens heder genom att såsom ett motdrag mot det hotande tyska förfallet inom sina länder utrensa ifrågavarande utväxt på samhällskroppen.» Jag använde ordet »utväxt», som visst också återfanns i statsministerns motion år 1920. Där ser herr Ekman hela anledningen till motionen. Hade det suttit en socialdemokratisk ministär, skulle motionen kommit fram då, lika visst som nu. Med anledning av den i motionen omnämnda korrespondensen från Tyskland till Dagens Nyheter satte jag mig genast ned och började skriva på denna motion.

Vad nu angår denna praxis, att statsråden inte deltaga i avgörandena, när det gäller skrivelseförslag, har jag under många år smågrälat, än på den ene, än på den andre: »Varför skall ni inte rösta i denna fråga?» Men jag skall kanske komma med en motion därom nästa riksdag, så behöver statsministern ej efterlysa en motion på den punkten.

Vad nu herr Åkerman angår, vill jag verkligen säga statsministern, — som sitter så leende och segersäll på sitt ideals av honom själv grävda grav och ser så högtidlig och nedlåtande ut mot herr Åkerman, att denne ju givit en plausibel förklaring. Han har en antikvit i en byrålåda, herr statsminister, och han bär den inte och kommer inte att bära den. Herr Åkerman är verkligen den ende justitieminister, som intresserat sig radikalt för jordfrågan, och därför vill jag säga, att jag gärna ser hans återkomst. Efter denna samman-
drabbning borde man kanske försöka göra honom till statsminister, ty han skulle väl taga upp den nu föreliggande frågan på ett annat sätt än nu skett. Herr Ekman åter uppmuntrar till fortsättning av ordensväsendet, och han är sålunda vorden dess försvarare.

För resten ha vi börjat minska utdelningen, säger herr statsministern. Men är det bra att minska den? Då bli ju de där människorna, som skola få ordnarna, ännu märkvärdigare utan all förskyllan eller värdighet. Ökade kaballer, avundsjuka och klasskillnader. Då är det väl bättre, att så många som möjligt få dem. Då betyda de ju mindre, och varför skall inte hela nationen få dem? Här står det i ordensstatuterna, att prinsar födas till den högsta orden. Så snart de bara tagit ett andetag, äro de innehavare av den.

Jag tycker verkligen, att om herr statsministern med bibehållande av ordensväsendet vill gå till en effektiv lösning av frågan, bör herr statsministern verka för att vi allesammans födas till serafimerorden.

*Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Ja, när man kommer till den slutsatsen, att ju mera utbredd en olägenhet, en angräplig sak är, ju bättre är det, när sålunda detta blir konklusionen av det resonemang, som herrarna föra, då behöver resonemanget inte längre fortsätta. Då framträder orimligheten i argumentationen i dess fulla ljus.

Herr Åkerman sade till mig, att mitt svar på hans fråga vore ungefär likadant, som om han skulle fråga mig, vad jag tycker om iskällardricka, och jag då skulle genmäla: »Det kan väl herr Åkerman svara på, som använder dylika drycker.» Det är dock icke alldeles detsamma. Jag skulle på den frågan ha svarat, att jag bekämpat användningen av den varan såväl som av andra liknande varor, så långt jag kunnat både i liv och lära. Herr Åkerman åter har efter egen bekännelse genom sitt exempel försvarat och främjat användningen. Vi stå i det avseendet på klart olika ståndpunkter. Men den, som exempelvis läser i vår riksdagskatalog och ser beteckningen R. N. O. efter herr Åkermans namn, har nog svårt att begripa, att herr Åkerman är motståndare till det, som han själv officiellt betecknat sig ha mottagit och innehar. Jag har alltid trott, att första förutsättningen för att bli reformator är att på sig själv tillämpa den reformprincip man vill utbreda, den mening man vill göra gällande. Uraktlåter man det, tillämpar man motsatsen på sig själv, då förefaller det mig, som om man vore föga ägnad att på samma område framträda såsom reformator gent emot andra.

Herr **Möller**: Jag föranleddes att begära ordet av herr statsministerns uttalande, att han vore övertygad om, att en praktisk metod att avskaffa ordensväsendet är att börja inskränka utdelningen av ordnarna, under det att den andra metoden, som skulle gå ut på att utdela så mycket ordnar som möjligt, när man i alla fall inte vill avskaffa ordensväsendet, vore orimlig.

Det är klart som dagen — att eftersom — det veta ju alla, som setat i en regering — efterfrågan är oerhörd, komma naturligtvis ordensutmärkelserna att undergå en högst betydande värdestegring, om antalet utmärkelser blir alltför ringa. Och jag är tämligen säker om, att därest man av detta ofog försöker att göra någonting, som man så småningom tror sig kunna försvara, därför att det är så få, som erhålla dessa ordnar, kommer man därmed också att resa mycket starka hinder i vägen för ett definitivt avskaffande av ordensväsendet. Den tankegång herr Lindhagen gav uttryck åt var därför mycket riktig. Om man menar, att folk enligt kutymen böra gå på middagar, behängda som julgranar, så är jag övertygad om att de, som nu tycka, att de där julgranarna äro någonting så extra märkvärdigt, på en middag, skola snart, därest alla gästerna komma lika vackert behängda, inte längre att tycka, att den där kar'n var så märkvärdig, därför att han var så mycket grannare än de andra, vilka eventuellt kommo med bara en enkel liten nordstjärna eller en vase eller något sådant. Jag tror uppriktigt sagt, att metoden är ganska dålig, i den mån man nämligen syftar till att få ordnarna avskaffade.

Nu vill ju statsministern i sin iver att polemisera med tidigare regeringar inte riktigt ge sig tillbaka till själva utgångsläget för interpellationen, ty det var — det har herr Åkerman ett par gånger understrukt — att den ena kammaren beslutat att vända sig till regeringen i syfte att få ordensväsendet avskaffat, medan den andra kammaren sagt: vi behöva inte skriva till regeringen härom, ty det är i alla fall regeringens sak.

Emellertid veta vi nu, att frågan om ordnarnas avskaffande är ett olösligt

Ang. ordens-
väsendet.
(Forts.)

problem, därför att riksdagen kan inte befatta sig därmed, eftersom det är regeringens sak, och regeringen kan inte befatta sig därmed, eftersom det i ordensstatuterna är Konungen förbjudet att avskaffa ordensväsendet. Det gör, att frågan tydligen kommit att bilda, om jämförelsen tillåtes, ett slags gordisk knut. Nu trodde man möjligen, att den nuvarande statsministern på grund av hans dristiga uppträdande 1920 skulle vara färdig att hugga av denna gordiska knut, då den i alla fall inte kan lösas, men det visade sig vara ett misstag.

För min del får jag uppriktigt säga, att svaret på denna interpellation på mig närmast gjort det intrycket, att jag blivit ytterst bekymrad över, huru det skall gå med den politiska utvecklingen här i landet. Då statsministern sagt, att han tänkt leda denna utveckling, men icke ens kan leda sin egen ministär i en fråga, där statsministern har hela riksdagen bakom sig — ty detta var fallet, trots den olika formuleringen — och då han sålunda icke kan taga ledningen inom ministären i denna, som man kan förstå, hjärtesak för honom, då ser det verkligen ganska betänkligt ut i detta land. Ty det är säkerligen mycket svårare att leda den politiska utvecklingen än att klara upp denna fråga om ordensväsendet, då man har hela riksdagen bakom sig.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag vill endast tillägga ett par ord.

Efter herr Möllers anförande hava vi sålunda att motse, att nästa socialdemokratiska ministär kommer att lämna sin medverkan till frågans lösning dels genom att i fråga om själva stadgandena göra ingenting och dels med avseende å tillämpningen genom att följa förre socialministerns exempel under de sista tre åren, d. v. s. främja en tendens till en allt större utdelning.

Herr **Möller**: Ja, det är ju klart, att vi hava övergått till spexet, och det kan kanske inte skada, ty hela ordensväsendet är ett utmärkt inslag i det svenska folkets spex.

Gentemot herr statsministern vill jag endast säga, att för det första vet man inte, om det blir någon socialdemokratisk ministär vidare, och för det andra vågar jag inte åtaga mig att svara för, huru en sådan ministär skulle komma att handla i detta fall. Dock skulle jag nästan tro, att den icke skulle, om den visste, att den hade riksdagen bakom sig, tveka så synnerligen länge, innan den sopade undan det här skräpet.

Justerades protokollen för den 3 och den 4 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 296, till Konungen angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 84, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 19, 20 och 21 §§ i lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning, förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 15 och 35 i förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd m. m., och förslag till lag om ändring i lagen den 16 oktober 1908 angående lindring i främmande trosbekän-

nares skattskyldighet till svenska kyrkan samt hennes prästerskap och betjäning m. m.;

nr 85, angående anslag till kommunala gymnasier;

nr 86, angående inbyggande i den fyrklassiga realskoleavdelningen vid högre allmänna läroverket i Kristianstad av I. H. Dahls läroanstalt;

nr 87, rörande viss ändring i fastställda villkor för behörighet att söka och innehava befattning som lärare vid folkskola;

nr 88, rörande förslag till lag om ändring i 6, 59 och 83 §§ lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet och förslag till förordning om ändrad lydelse av 52 § i stadgan den 22 juni 1911 om skjutsväsendet;

nr 89, rörande förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 90, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken m. m.;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse angående förslag till formulär för deklarationsblanketter m. m.;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunal-skattelag m. m.;

nr 93, rörande beredande av likställighet i tullskyddshänseende mellan, å ena sidan, jordbruket och dess binäringar samt, å andra sidan, de industriella näringarna m. m.;

nr 94, rörande förordning om vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 95, rörande förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka;

nr 96, rörande förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 och 8 §§ i förordningen den 15 juni 1923 angående skogsvårdsstyrelser;

nr 97, rörande förslag till lag om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden; samt

nr 98, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 12, 13 och 15 §§ i lagen den 5 juni 1909 angående husbehovsskogar inom vissa områden.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande och memorial:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel; och

nr 159, angående statsregleringen för budgetåret 1927—1928.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 11 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Vid föredragning av statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs samt företogs punktvis och momentvis till avgörande statsutskottets memorial nr 159, angående statsregleringen för budgetåret 1927—1928.

Punkterna 1—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 13 och 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Anmälades och bordlades bankoutskottets memorial nr 62, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 (nr 199) angående statsverkets fond av rusdrycksmedel; nr 341, angående statsregleringen för budgetåret 1927—1928; samt nr 342, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1927—1928.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, *dels* beträffande förslaget nr 340, att andra kammaren i fråga om statsutskottets utlåtande nr 158, *dels* i avseende å förslagen nr 341 och 342, att andra kammaren rörande statsutskottets memorial nr 159 fattade enahanda beslut som första kammaren.

Tillkännagavs att Kungl. Maj:t låtit genom offentligt anslag bjuda och kalla riksdagens samtliga ledamöter att måndagen den 13 innevarande månad kl. 11 f. m. infinna sig uti slottskapellet samt, efter förrättad gudstjänst, begiva sig till rikssalen för att, enligt 36 § riksdagsordningen, av Kungl. Maj:t hemförlovas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.20 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 13 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 10.30 f. m.

Justerades protokollen för den 7 och den 8 innevarande månad.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 62, med förslag till nytt reglemente för riksgäldskontoret, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmälades bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:
nr 138, till Konungen med reglemente för riksgäldskontoret; och
nr 139, till fullmäktige i riksgäldskontoret med reglemente för riksgäldskontoret.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, att även andra kammaren bifölle vad utskottet hemställt i sitt memorial nr 62.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 99, rörande förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobils katt m. m.;

nr 100, rörande förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring;

nr 101, rörande lag om utlännings rätt att här i riket vistas;

nr 102, i anledning av dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 113 med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om understödsföreningar och nr 114 med förslag till förordning om erkända sjuk kassor m. m.;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående förbud mot utförsel från riket av vissa äldre kultur föremål;

nr 104, rörande förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 angående omsättnings- och utskänknings katt å spritdrycker;

nr 105, rörande förordning om ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften;

nr 106, angående beräkning av bevillingarna för budgetåret 1927—1928 m. m.;

nr 107, rörande val av fullmäktige och suppleanter i riksbanken och riksgäldskontoret;

nr 108, rörande lag angående ändring i vissa delar av lagen den 8 november 1912 om rätt till jakt m. m.;

nr 109, rörande lag angående ändrad lydelse av 30 och 31 §§ i lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige;

nr 110, rörande förordning om ändrad lydelse av 12 och 41 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911;

nr 111, angående godkännande av en mellan Sverige och Finland den 10 maj 1927 avslutad konvention rörande ordnandet av det samfälllda laxfisket i Torne och Muonio älvar m. m.;

nr 112, rörande förslag till förordning om skogsvårdsavgift;

nr 113, rörande förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 23 oktober 1891 angående våghållningsbesvärets utgörande på landet m. m.;

nr 114, rörande överlämnande av reglemente för riksgäldskontoret;

nr 115, rörande åtskilliga på grund av § 89 regeringsformen väckta frågor;

nr 116, i avseende å statsregleringen och rörande med statsverket gemenskap ägande ämnen;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m.;

nr 118, rörande anslag till bekämpande av arbetslösheten;

nr 119, rörande förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom m. m.;

nr 120, rörande förslag till lag angående uppsikt å vissa jordbruk;

nr 121, rörande förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 8:o), 9:o) och 11:o) i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 122, angående utbetalning av de riksdags- och revisionskostnader, som utgå enligt riksstaten och riksgäldskontorets reglemente;

nr 123, rörande bestridande av på riksdagens beslut grundade riksdagskostnader samt sålunda av riksdag föranledda utgifter, som av Kungl. Maj:t förskottsvis anvisats till utbetalning å statskontoret;

nr 124, angående sättet för betalning å statsskulden m. m.;

nr 125, rörande av riksdagen beslutade anslag, som utgå av lånemedel;

nr 126, rörande statsregleringen för budgetåret 1927—1928; samt

nr 127, rörande förslag till överenskommelse med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, Aktiebolaget Gellivare Malmfält och Norrbottens Järnverks Aktiebolag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 10.36 f. m., att ajournera sina förhandlingar till kl. 10.45 f. m.

Till åtlydnad av Kungl. Maj:ts kallelse avgingo herr talmannen samt kammarens ledamöter kl. 10.45 f. m. till slottskapellet, där riksdagspredikan hölls av komministern i Gustav Vasa församling i Stockholm G. A. Ankar.

Efter gudstjänstens slut begav sig kammaren till rikssalen, där jämväl andra kammaren infann sig. Sedan herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet Thyren uppläst Kungl. Maj:ts förordnande för hans excellens herr statsministern Ekman att å Kungl. Maj:ts vägnar avsluta riksdagen samt talmännen var för sig framfört kamrarnas undersåtliga välönskningar och riksdagsbeslutet blivit av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uppläst, förklarade hans excellens herr statsministern i enlighet med det honom lämnade uppdraget 1927 års lagtima riksdag vara avslutad.

Efter det första kammarens ledamöter återkommit till samlingsrummet och där intagit sina platser, framträdde greve **Hamilton** till talmansbordet och yttrade: Mina herrar! Vid början av den nu avslutade riksdagen tillät jag

mig framhålla, att det på grund av särskilda omständigheter just i år skulle ha varit av den allra största vikt och betydelse, därest ett flertal av de omfattande och betydelsefulla frågor, som av riksdagen skulle avgöras, kunnat avverkas före påskferiernas början, vilket enligt mitt förmenande också bort kunna ske på grund därav, att påsken i år inföll så sent. Jag tillät mig också säga, att om detta icke skedde, så skulle det utan tvivel i slutet av maj komma, såsom jag uttryckte mig, mycket, mycket surt efter. Såsom herrarna kanske alla veta, hade detta mitt uttalande icke den ringaste effekt på händelsernas utveckling. När vi kommo till påskferierna, hade ännu icke en enda av de frågor, som jag pekade på, slutbehandlats i riksdagen, och även för en spåman kan det väl knappast anses så synnerligen otillfredsställande, att slutet av maj otvivelaktigt måste betecknas såsom en även i politiskt och parlamentariskt hänseende ganska »sur» period.

Nå, detta är som det är! Jag börjar tro, att det för närvarande icke finns någon möjlighet att påverka de krafter, som bestämma riksdagens arbetssätt. Jag är alldeles övertygad om, att under de nästkommande åren skola arbetsmetoderna bli precis desamma och resultatet också precis detsamma. Detta hindrar dock icke, att det *skall* utsägas, att trots den beundransvärda flit, den skicklighet och den energi, som nedläggas i detta sätt att arbeta, är detsamma i alla fall icke till gagn, vare sig för riksdagsärendena eller för riksdagens anseende och auktoritet.

Denna riksdag har nu officiellt avslutats, och som vanligt ha vi några stycken samlats här för att säga varandra farväl.

Jag begagnar tillfället att på det hjärtligaste tacka för all den vänlighet, som kommit mig till del nu som under så många år. Och eder, mina herrar, önskar jag en god sommar, förnyade krafter och förnyad arbetslust!

Farväl, mina herrar!

Detta tal besvarades av herr **Vennersten** i följande ordalag: Herr greve! I denna fåtaliga församling lär det tillkomma mig såsom den där bevistat de flesta riksdagarna att besvara de vänliga ord, som Ni nyss hade godheten att rikta till oss ledamöter. Den gångna riksdagen har, såsom vi alla veta, varit arbetsam och prövande, och detta har naturligtvis i första rummet gällt den post, som Ni, herr greve, med sådan lysande framgång länge beklätt. Vi bedja nu å vår sida att få uttala vår tacksamma beundran för den utomordentliga skicklighet, med vilken Ni under denna riksdag som tillförne har lett kammarens förhandlingar. Vi tacka Eder också för den hjärtevinlande förståelse, som Ni städse visat kammarens alla ledamöter, och för den vänskap, som vi alla hos Eder ha mött. Vi vilja nu slutligen å vår sida be att få tillönska Eder, herr greve, en välförtjänt vila under den, som det synes äntligen stundande sommaren.

Vi bedja också att få uttala den förhoppning, att det lugn och den trevnad, som vi i så hög grad önska Eder, måtte skänka Eder förnyade krafter och att Ni åter må intaga den plats i kammaren, som vi alla i vårt medvetande knappast kunna skilja från greve Hugo Hamiltons namn.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 12 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.
